

STŘEDOŠKOLSKÁ ODBORNÁ ČINNOST

Obor SOČ 14: Pedagogika, psychologie

Waldorfská pedagogika

Waldorf education

Autor: Adéla Vlčková

Interní konzultant: Mgr. Petr Klier

Externí konzultant: Mgr. Milena Vlčková

Škola: Česko-anglické gymnázium, Třebízského 1010, České Budějovice

Ročník: 3. ročník

Školní rok: 2014/2015

České Budějovice 2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou práci SOČ vypracovala samostatně s použitím uvedených pramenů a literatury.

Prohlašuji, že tištěná verze a elektronická verze soutěžní práce SOČ jsou shodné.

Nemám závažný důvod proti zpřístupňování této práce v souladu se zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) v platném znění.

V Českých Budějovicích dne 14. března 2015.

Podpis: _____

Poděkování

Děkuji vedoucímu závěrečné práce Mgr. Petru Klierovi, externí konzultantce Mgr. Mileně Vlčkové a Mgr. Martinu Janošťákovi za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Anotace

Tato seminární práce je na téma waldorfské pedagogiky. Poskytuje čtenáři větší povědomí o waldorfské pedagogice. První kapitola se věnuje hlavním myšlenkám zakladatelů a vývoji waldorfské školy ve světě a v České republice. Druhá kapitola opisuje základní principy waldorfského školství a rozdíl oproti běžným školám.

V praktické části bylo cílem zjistit, na základě dotazníkového šetření, jak učitelé vnímají svou roli v tomto vzdělávacím systému, zda pociťují výrazný rozdíl v náročnosti přípravy na výuku a přístupu k žákům. Dotazovaní absolventi měli z retrospektivního pohledu ohodnotit přínos studia na waldorfské škole.

Vzhledem k tomu, že mezi dostupnými zdroji o waldorfské pedagogice, byla většina propagačního charakteru, bylo snahou podrobit tuto formu výuky i kritice. V poslední části seminární práce je popsáno založení a fungování Waldorfské školy v Českých Budějovicích.

Klíčová slova: waldorfská pedagogika, Rudolf Steiner, epochové vyučování, antroposofie

Annotation

This seminar paper writes about the topic of The Waldorf pedagogy. It provides to readers larger awareness about the Waldorf pedagogy in general. The First chapter deals with the fundamental ideas of the founders and the development of the Waldorf pedagogy around the world and especially in the Czech Republic. It describes the main principles of the Waldorf pedagogy and the differences between waldorf and ordinary schools.

The practical part evaluates qualitative data in the form of questionnaires from the teachers, who teach at Waldorf school, how do they perceive their role in this education system, if they feel a significant difference in the demands of preparation part for lessons and their attitude to the pupils. The absolvents were supposed to evaluate the benefits of the study at the Waldorf school in a retrospective way.

According to the fact that between the available sources of the Waldorf pedagogy were, most of them, written in a promotional way, the quest of this seminar paper was to put this form of teaching through the critics. In the last part of this seminar paper, there is a description of the establishment and the functioning of the Waldorf pedagogy in České Budějovice.

Key words: the Waldorf pedagogy, Rudolf Steiner, the epoch teaching, the anthroposophy

Obsah

Úvod.....	6
1 Historie waldorfských škol ve světě i u nás a hlavní myšlenky zakladatelů	7
1.1 Vznik první waldorfské školy	7
1.2 Rudolf Steiner	8
1.3 Rozšíření waldorfské pedagogiky ve světě a v České republice.....	9
2 Základní principy waldorfského školství.....	11
2.1 Role učitele ve waldorfské škole.....	11
2.2 Kolegium a konference	11
2.3 Spolupráce školy a rodiny	12
2.4 Vyučování formou epoch	12
2.5 Další odlišnosti v pojetí výuky	14
2.6 Hodnocení žáka waldorfské školy.....	15
3 Praktická část – dotazníkové šetření	16
3.1 Dotazník pro učitele waldorfských škol.....	16
3.2 Dotazník pro absolventy waldorfských škol	19
4 Kritika waldorfského školství – rozhovor.....	25
5 Vývoj waldorfské školy v Českých Budějovicích	28
Závěr.....	31
Seznam použitých zdrojů.....	33

Úvod

Téma mé seminární práce je mi velmi blízké, rozhodla jsem se věnovat waldorfské pedagogice. Inspirovala mě moje maminka, která mi pomohla s výběrem tématu a která se této pedagogice věnovala celá svá studijní léta a je sní v denním kontaktu, protože pracuje ve waldorfské škole. Dalším důvodem ke zpracování tohoto tématu byla má osobní zkušenost, neboť jsem absolvovala 2. stupeň základní školy Waldorfské v Českých Budějovicích.

Jedná se o jeden z alternativních způsobů výuky, který se zaměřuje na osobní rozvoj a osobní růst každého z žáků. Waldorfské školy po celém světě už mnoho let doprovází heslo „Škola pro srdce, hlavu i ruce“. V tomto hesle se skrývá snaha o rovnoměrný rozvoj tří důležitých složek osobnosti – cit (škola pro srdce), rozum (škola pro hlavu) a vůle (škola pro ruce).

Mým cílem je přiblížit tento stále ještě ne příliš známý typ školy a zprostředkovat touto cestou lepší povědomí o celém waldorfském systému. Má práce bude členěna do pěti kapitol. V kapitole první nahlédnu do historie vzniku prvních waldorfských škol ve světě i u nás a přiblížím základní myšlenky zakladatelů. Druhá kapitola se bude zabývat základními principy tohoto typu školství, poukážu na základní rozdíly v pojetí výuky mezi waldorfskou a klasickou školou, popíši roli waldorfských učitelů, přístup žáků k učení a průběh učení. Ve třetí kapitole představím výsledky svého výzkumu, který je založen na online dotaznících. Ve čtvrté kapitole se budu zabývat nejčastějšími kritickými připomínkami k waldorfské pedagogice a v páté popíši vývoj českobudějovické waldorfské školy.

Waldorfská tematika je zpracována v mnoha knihách. Budu čerpat z knih, z webových stránek jednotlivých waldorfských škol a také z osobních rozhovorů.

1 Historie waldorfských škol ve světě i u nás a hlavní myšlenky zakladatelů

Na začátku 20. století zažili lidé mnoho změn, střídání politických systémů, prožili nespokojenost, zmatek, nesvobodu a byli otřeseni válečným obdobím. Co se týče škol a výukových metod, jejich náplň byla určována převážně státem a školy byly často nuceny sloužit doktrínám totalitních systémů.

Žáci se učili v omezených podmínkách - učili se spoustu věcí především z paměti bez důrazu na vlastní uvažování, předměty byly oddělené a nepropojovaly se do vzájemných souvislostí. Slepě se vyžadovala disciplína a převažoval represivní přístup.

Do popředí se v této situaci dostává také otázka postavení školy a výchovy ve společnosti a začínaly se objevovat alternativní školy. Jednalo se o dynamické mezinárodní hnutí, které se vyznačovalo hledáním humánnějších forem školy. Ve středu zájmu těchto škol stálo dítě a jeho optimální rozvoj. Škola měla být vybavena zajímavými předměty tak, aby měly děti prostor ke zkoumání a objevování nových věcí. Tato škola pečovala o rozvoj nadání, zájmy a potřeby a nebyla zaměřená pouze na jednu oblast. Nabízela tolik možností, že si každý vybral. V pedagogice se hovořilo o svobodě, zodpovědnosti, tvořivosti, spolupráci, sociálním učení, učení objevováním, osobním rozvoji atp.

V období od roku 1880 do roku 1940 bylo ve světě založeno mnoho alternativních škol. V té době ve světě vznikala například škola Montessori, daltonská a waldorfská. Některé z reformních pedagogik fungují dodnes a stále se zdokonalují. Těmto školám se také někdy zjednodušeně říká „školy hrou“, na první pohled tak některé z nich působí, protože mají jiné metody a uspořádání výuky. Obvykle se snaží o přiblížení učiva formou hry, úkolů a diskuzí, ale stejně jako na všech školách se i zde plní rámcový vzdělávací program.

1.1 Vznik první waldorfské školy

Waldorfské školství se rodilo v době, kdy střední Evropa, po skončení 1. světové války a zhroucení státních útvarů, stála před svým novým začátkem. Tehdy bylo otázkou, zda se může vůbec podařit dát společenským strukturám takové formy, které by připustily nové metody výchovy a postupy ve vyučování, anebo se budou i nadále uplatňovat pouze staré myšlenkové a jednostranné názory. Právě v těchto souvislostech waldorfská škola vznikala.

První waldorfská škola byla otevřena v září roku 1919 v německém Stuttgartu. Pedagogický koncept Rudolfa Steinera se zalíbil Emilu Moltovi, řediteli německé továrny Waldorf Astoria, který chtěl zajistit lepší vzdělání pro ratolesti svých pracovníků. Na jeho prosbu se Rudolf Steiner začal více věnovat tomuto projektu - sestavil první kolegium spoluzakladatelů a učitelů a s nimi rozpracoval prvky waldorfské školy. Uspořádal několik přednášek a seminářů za cílem vzniku této školy.

Ideou bylo, aby děti z dělnických rodin měly možnost dosáhnout stejné úrovně vzdělání jako budoucí akademici a toto předsevzetí se na této škole podařilo uskutečnit. Škola disponovala všeobecně vzdělávacím studiem a nehrály zde roli odlišnosti sociální příslušnosti, pohlaví, náboženství a nadání. Aby se vyučování stalo efektivnějším, nespojovalo pouze obecnou školu s výukou gymnaziální, s jednostranným zaměřením studia k přípravě na vysokou školu, ale bylo pro tuto školu důležité vytvořit koncept celostního vzdělávání a výchovy pro harmonický vývoj člověka. Na základě antroposofie¹ probíhá rozvoj člověka pomocí hudebních, výtvarných, rukodělných a pohybových činností, učení se spolupracovat a také pomocí duchovního prožívání.²

1.2 Rudolf Steiner

Za zakladatele waldorfské pedagogiky, jak je patrné již z předchozí kapitoly, je považován Rudolf Steiner - rakouský filosof, pedagog, umělec, dramatik, sociální myslitel, zakladatel biodynamického zemědělství, „věčný student“ také se zájmem v lékařství. Sestavil koncept „jednotné školy“ vycházející ze zákonitostí vývojových fází dítěte.³

Rudolf Steiner tvrdil, že je potřebné inovovat metody výchovy a výuky, abychom udělali pokrok v oblasti sociální. Podle něj bude waldorfská pedagogika směřovat k takové výchově člověka, pomocí které bude schopen vlastního úsudku a morální samostatnosti. Toto nové pojetí výuky vychází z pedagogiky orientované na člověka a ta je založena na vědě, tzv. antroposofii.⁴

Poznávání člověka tato věda uskutečňuje bádáním ve třech vzájemně úzce souvisejících oblastech: tělesné, duševní a duchovní. Tělesná oblast se zabývá tím, co je smyslově vnímatelné, zkoumá lidskou tělesnost v jejích vývojových fázích a proměnách,

¹Moderní duchovní věda, nauka o člověku.

²Srov. KRANICH E. M., *Waldorfské školy*, Semily: Opherus, 2000, s. 3.

³Srov. LINDENBERG CH., *Rudolf Steiner*, Semily: Opherus, 1998.

⁴Srov. KRANICH E. M., *Waldorfské školy*, s. 4.

kterými prochází. Duševní oblast, zabývající se prožitky a citovým vnímáním, rozvíjí představivost. Třetí oblast, duchovní, zkoumá stavy našeho vědomí např. bdělost, spánek a snění vzhledem k významu pro člověka a pedagogiku.

R. Steiner také formuloval myšlenky sociální trojčlennosti jako model společnosti spočívající na principu rozdělení jejího chodu na tři relativně samostatné oblasti: kulturně-duchovní, právně-politickou a hospodářskou. Každá z nich má své zákonitosti. Nabízí řešení pro další vývoj lidské společnosti ke svobodě v oblasti kulturně-duchovní, k rovnosti v oblasti právně-politické a k bratrství v oblasti hospodářské.

Steiner po sobě zanechal po sobě rozsáhlé dílo, které se stalo v době svého vzniku velkou inspirací pro mnoho oblastí, například v pedagogice, medicíně, biodynamickém zemědělství, divadle atd. A je inspirací dodnes.⁵

1.3 Rozšíření waldorfské pedagogiky ve světě a v České republice

Tento nový přístup k člověku se lišil od všech dosavadních postupů vyučování, proto se mu ze začátku dostávalo jen málo pochopení od pedagogické veřejnosti, tudíž se waldorfská pedagogika i v samotném Německu šířila velmi pomalu.

Rozvoj waldorfského školství tam byl přerušen nástupem nacismu. První zahraniční waldorfské školy byly založeny už v roce 1923 v Holandsku, o dva roky později v Anglii a hned poté ve Švýcarsku, Norsku, Maďarsku a Portugalsku. V Německu v roce 1945 se obnovilo hnutí pro waldorfské školy, které se šířilo i po celém světě a vznikly tak další školy. V Německu jich v roce 1999 už existovalo přes 170. Podobný vývoj měly waldorfské školy i v ostatních zemích Evropy. Tento rozvoj svědčí o tom, že mnozí rodiče pochopili nové pojetí výuky a poslání školy.

U nás se pedagogická veřejnost začala dozvídat o waldorfské pedagogice v roce 1990 prostřednictvím seminářů a přednášek. Svobodné školy zde začaly vznikat hned po pádu totalitního režimu ve školním roce 1990/1991.⁶ Nejprve vzniklo 6 základních škol. „Dnes je zde dvanáct základních škol (Praha Jinonice, Příbram, Semily, České Budějovice, Plzeň, Karlovy Vary, Ostrava, Brno, Pardubice, Písek, Olomouc a waldorfské třídy v Praze Dědině),

⁵ Srov. RICHTER, T., *Vzdělávací plán pro 1. až 12. ročník waldorfské školy*. Praha: 2013.

⁶ Srov. KRANICH E. M., *Waldorfské školy*, Semily: Opherus, 2000.

čtyři školy střední (Příbram, Praha Opatov, Ostrava a Semily) a jedna škola speciální (Praha Opatov).“⁷

Ve světě jsou waldorfské školy stále žádanějšími. Nejvíce jich je v Německu, Švédsku, Švýcarsku, České republice a také jsou zřízeny v Austrálii. Waldorfským školám se nikdy v průběhu svého rozšiřování ve světě nedařilo ve společenských systémech ovlivňovaných totalitními směry, jelikož byly a jsou posílením svobody ve společnosti. Byly zakázány například v Německu v době vlády nacistické strany a v Československu za éry komunismu. Můžeme také pozorovat, že se téměř nevyskytují v islámském světě.

⁷ Waldorfská pedagogika. [online] [10. 12. 2014]. Dostupné z: <http://www.waldorfjinonice.cz/o-skole/waldorfska-pedagogika/>

2 Základní principy waldorfského školství

Waldorfská pedagogika je dnes pravděpodobně nejznámějším a nejrozšířenějším typem alternativní pedagogiky u nás i ve světě. Je určitým obecným modelem, který respektuje filozofii waldorfské pedagogiky, ale zároveň má možnost utvářet se podle místních podmínek a situace každé jednotlivé školy.

Vzdělávání na waldorfské škole je zcela odlišné od jiných běžných škol. Liší se v individuálním přístupu k žákům, v tom, jak vypadá učitelský sbor a co má za úkol, v kontaktu s rodiči, v rozvrhu, hodnocení a dalším. Nyní popíšeme odlišnosti v jednotlivých oblastech.

2.1 Role učitele ve waldorfské škole

Specifickou úlohu má třídní učitel. Vede žáky optimálně po celou dobu školní docházky a má tak možnost své žáky opravdu poznat jako individuality a třídu jako sociální skupinu. Vyučuje zpravidla všechny předměty s výjimkou těch, pro které nemá potřebné schopnosti. V raném dětství učitel předává vědomosti a učí děti prostřednictvím zážitků, pozorováním pokusů a hrou, při níž se děti učí spolupráci a při které rozvíjí své tvůrčí dovednosti. Ve vyšších ročnících přibývají odborní učitelé (cizí jazyky, výchovné předměty atd.).

2.2 Kolegium a konference

Kolegium je společenství všech pedagogických pracovníků školy (ve státní škole se nazývá pedagogická rada). Kolegium se schází pravidelně každý týden na tzv. konferenci. Konference je základním článkem samosprávy waldorfských škol.

Martin Wienert popsal kolegium jako organismus školy, jejíž krví je konference, která jím neustále proudí a je zároveň neustálou vysokou školou a zdrojem síly celého organismu, ve kterém panuje vzájemné učení všech učitelů. Má být srdcem celé školy a duší veškerého vyučování.⁸

T. Richter popsal to, jak funguje vedení školy následovně:

⁸ Srov. WIENERT, M., článek v časopisu Člověk a výchova, VIII. roč., č. 2004/3,4. s. 19.

„Spolupráce učitelů se odehrává na každotýdenních konferencích. Konference učitelů slouží společné pedagogické práci, podněcuje k individuální oborové nebo metodicko-didaktické badatelské činnosti a k dalšímu vzdělávání učitelů; učitelé se vzájemně informují, radí si a podporují se. Konference se radí a autonomně rozhoduje o všech pedagogických i administrativních záležitostech školy.“⁹

Klíčovou záležitostí je, kdo nese za jaký proces zodpovědnost. Na pedagogy jsou kladeny vysoké nároky ve schopnosti komunikovat, spolupracovat a nést zodpovědnost. Každý pedagog musí mít kromě kvalifikačních požadavků také tříletý waldorfský seminář.

2.3 Spolupráce školy a rodiny

Ta je jedním z nejcharakterističtějších rysů waldorfské pedagogiky. Rodiče stojí na počátku vzniku každé školy – ta není zřizována „shora“, ale na základě iniciativy rodičů a potenciálních učitelů. Ti musí před vznikem školy jednat s úřady a institucemi, získat podporu a zájem širší veřejnosti, realizovat legislativní kroky vedoucí k založení školy a podílet se na přípravě tříd či dokonce i na rekonstrukci nebo stavbě budovy školy. Tento náročný proces přirozeně proměňuje vztah rodičů ke škole, který je osobnější a intenzivnější.

Ve fungující waldorfské škole se rodiče spolupodílejí na akcích školy, které jsou zaměřeny jak na děti (např. organizace ročních slavností, pomoc učitelům při realizaci specifických epoch a předmětů, vydávání školního časopisu), tak na veřejnost (např. kulturní představení, vánoční a velikonoční jarmarky, přednášková a vzdělávací činnost). Rodiče mají také velký podíl na samosprávě školy, jsou zastoupeni v různých samosprávních orgánech.

Rodiče pro svoje druhé děti například tvoří jako osobní dárek čítanku, pomáhají dětem s vytvářením epochových sešitů (vlastních učebnic - vysvětlím později) a pomáhají organizovat školní akce a slavnosti. Ve třetí třídě pomáhají dětem například při projektu Stavba domu a Od zrna ke chlebu.

2.4 Vyučování formou epoch

Všechny předměty jsou považovány za rovnocenné a stejně důležité. Po 2 - 4 týdny se žák věnuje v hlavním vyučování jednomu předmětu (podle ročníku - matematika, český jazyk a literatura, kreslení forem, fyzika, chemie, přírodopis, dějepis, zeměpis).

⁹ RICHTER, T., Vzdělávací plán pro 1. až 12. ročník waldorfské školy. Praha: 2013. s. 27.

Hlavní vyučování se realizuje v tzv. epochách. Epocha je souvislý blok trvající 110 minut, který představuje první část dne a je tvořen z rytmické, výukové a vyprávěcí části.¹⁰ Epochy jednoho předmětu se v každém ročníku minimálně jednou opakují. Takto koncentrovaná organizace výuky obecně podporuje soustředění žáků, umožňuje hlubší ponoření do tématu a vyučování v mezipředmětových souvislostech.

Učební látku si žák zaznamenává do tzv. epochových sešitů. Jsou to sešity, které mu nahrazují učebnice, sám se podílí na jejich obsahu (na nižším stupni s pomocí učitele) a zpracování. Každý si ho tvoří tak, jak je to pro něj nejpřehlednější. Přijde si sám na systém učení, který mu pomůže se zorientovat se v probraném učivu.

Základní dovednosti – čtení, psaní a počítání si žáci procvičují i mimo epochu ve cvičebních hodinách. V českém jazyce se často recitují básně a píší slohové práce – všichni si tak vyzkouší, co s jazykem mohou dokázat. V chemii a fyzice jsou často předváděny pokusy, které vedou také k tomu si probranou látku lépe pamatovat.

Nedílnou součástí vyučovacích hodin je vlastní aktivita žáků – kladené dotazy, vystoupení před spolužáky s referáty a prezentacemi atd. Dalším předmětům, jako je hudební výchova, výtvarná výchova (a kreslení forem¹¹), tělesná výchova (a eurymie¹²) a také péstitelským a rukodělným činnostem, se třída věnuje průběžně v týdnu v běžných 45 minutových vyučovacích hodinách. Během vyučování jsou nabízeny různorodé činnosti, zohledňuje se nadání či různá oslabení dětí a to umožňuje každému dítěti najít si obor, ve kterém může mít šanci vyniknout.

¹⁰ Na začátku hodiny se třída v rytmické části na výuku naladí společnou aktivitou a konec hodiny zakončí vyprávěním na téma, kterým zrovna prochází.

¹¹ Cílem je přirozeně uvolnit ruku od psaní, osvojit si různé geometrické tvary, vnímat symetrii a asymetrii a rozvíjet prostorovou představivost.

¹² Pohybové umění.

2.5 Další odlišnosti v pojetí výuky

Všichni žáci hrají od 1. třídy na flétnu, společná hra na nástroj rozvíjí hudební i sociální dovednosti. Flétna se mnohdy stane motivací pro hru na jiné hudební nástroje. Ve školním vzdělávacím programu je mimořádné zastoupení uměleckých předmětů a velký důraz na manuální zručnost dětí. Ve výtvarné výchově se vyučuje také kreslení forem.

Při pěstitelských pracích se žáci učí pečovat o rostliny a dozvídají se, jak je sklízet a zpracovávat. Rukodělné činnosti rozvíjí vůli a dávají prostor vytvářet v dílnách, které jsou k těmto účelům určené. Tvoří se především z přírodních materiálů – kovu, dřeva, vlny, hlíny, vosku atd.

„Předmět informatika je na waldorfské škole pevnou součástí výuky, přičemž pedagogové kladou důraz především na to, aby se děti před tím, než se seznámí s virtuálním světem, důvěrně seznámily se světem přirozeným a se svými sociálními a tvůrčími schopnostmi. Z těchto důvodů má informatika své místo především ve vyšších ročnících.“¹³

Už od první třídy se povinně vyučuje dvěma cizím jazykům. Každý měsíc se koná tzv. měsíční slavnost, které se účastní celá škola. Program si vždy připravují sudé nebo liché třídy, aby se naučily být jak obecnstvem a ocenit práci ostatních, tak účinkujícím a předvést výsledky jejich spolupráce na nějaké z činností. Může to být písnička v cizím jazyce, hra na nástroj, procvičená část z ročníkového divadla, společné recitování básní atd. Všichni spolužáci tak mají prostor trávit čas společně s mladšími a staršími, učiteli i rodiči.

V pozdějším věku se žák rozvíjí cestou sebepoznávání, je u něj budována sebedůvěra a zdravé sebevědomí. S ostatními spolupracuje na různých projektech, ve kterých poznává, jaká je jeho úloha, přínos pro tým a uvědomuje si své silné a slabé stránky, učí se sám sebe ohodnotit. V osmé třídě se všichni společně věnují divadlu. Je to další možnost jak se děti navzájem více poznají a snaží se vytvořit něco společného, něco s čím pak vystoupí a co předvedou veřejnosti. Děti se na divadle podílejí od výběru scénáře, rozdělování rolí, tvorby kostýmů, kulis a plakátu až po samotnou organizaci divadelního představení.

V 8. nebo 9. třídě je také výstupem tzv. ročníková práce. Každý si vybere svého konzultanta, vybere si téma, které zpracuje v písemné a praktické části a následně ho

¹³ Často kladené dotazy k waldorfské pedagogice. [online] [4. 1. 2015]. Dostupné z: <http://waldorfcz.cz/skola/casto-kladene-dotazy-k-waldorfske-pedagogice.html>

prezentuje spolužákům, učitelům, rodičům i veřejnosti. Cílem je připravit se na tvorbu dalších podobných prací na střední popřípadě vysoké škole.

2.6 Hodnocení žáka waldorfské školy

Hodnocení probíhá průběžně ve formě slovní, jen v sedmé až deváté třídě se převádí na známky, jelikož jsou vyžadovány pro přijetí studentů na střední školy. Waldorfská pedagogika usiluje u žáků o udržení zvědavosti, o probouzení a pěstování vlastního zájmu o učení, čemuž významně napomáhá právě i slovní hodnocení ve všech předmětech a po celou školní docházku. Žáci nejsou známkováni, ale v průběhu roku, v pololetí i na konci školního roku dostávají zpětnou vazbu od svých učitelů v ústní i písemné podobě.

Ve slovním hodnocení se žáci dozvědí, jak učivo zvládají a pomůže jim, aby se orientovali v tom, jaké jsou jejich silné a slabé stránky v dané oblasti. Na vyšším stupni je jim často předán test s procentuálním výsledkem či bodovým ohodnocením. Iniciativu neprovádějí žáci pod tlakem, nýbrž ze své vlastní vůle. Podporuje je v tom forma výuky, při níž se učí prožitkem, pracují na několika projektech a učí se řešit problémy. O chování a prospěchu žáků učitelé referují také na rodičovských schůzkách, které se obvykle konají jednou za měsíc a při individuálních konzultacích s rodiči.

3 Praktická část – dotazníkové šetření

V praktické části jsem vypracovala v programu Google Documents dva online dotazníky: pro učitele waldorfských škol a pro absolventy základních waldorfských škol. Výzkum byl prováděn od 8. do 15.2 2015. Bylo odesláno cca 50 dotazníků učitelům a 80 dotazníků absolventům waldorfských škol v České republice. Respondenti byli osloveni nahodile podle kontaktních možností. Převážně však byla většina dotazovaných z Českých Budějovic. Na dotazník odpovědělo celkem 20 učitelů a 36 absolventů, tudíž tento vzorek není úplně reprezentativní a odpovědi tak můžou být zkreslené. Absolventi odpovídali spíše formou volby nabízených odpovědí, ale na některé otázky odpovídali svojí odpovědí. Učitelé odpovídali pouze vlastními slovy. Dotazníky byly anonymní. Zajímalo mě, jak všichni vnímají waldorfskou pedagogiku v kontextu českého školství a vlastního života.

3.1 Dotazník pro učitele waldorfských škol

Dotazník vyplnilo 20 učitelů z waldorfských škol v ČR. Z celkového počtu to bylo 85 % žen a 15 % mužů. 45 % bylo třídních učitelů a 35 % učitelů má zkušenost s vyučováním i na klasické škole. Nyní zde budou předloženy otázky a výsledky odpovědí respondentů. Odpovědi na otázky 2 – 7 jsou řazeny podle četnosti.

1. Proč jste se rozhodl (a) učit na waldorfské škole?

Z odpovědí respondentů vyplývá, že 50 % na této škole učí, protože systém waldorfské pedagogiky považují za zdravý a přirozený ve výchově dětí. Vede člověka k morálním hodnotám a pravému lidství, k zodpovědnosti a poctivému přístupu k výuce a její přípravě.

40% odpovídajících se shodlo, že je na této práci láká celková pozitivní atmosféra mezi dětmi, učiteli a rodiči. Líbí se jim bližší spolupráce školy s rodiči a vzájemná spolupráce všech kolegů.

2. Co podle Vás přináší waldorfská škola žákovi, co si klade za cíl?

Podle 60 % respondentů je cílem waldorfské školy všestranně rozvíjet osobnost, sociální dovednosti, svobodu myšlení, tvořivost, harmonický, komplexní rozvoj žáka, rozvoj fantazie, kreativity a vůle naplnit své cíle. Umožňuje rozvoj nejen intelektu, ale i manuálních

dovedností i orientaci ve vztazích - nesrovnávání s ostatními. 30 % učitelů odpovědělo, že žák má možnost svobodného rozhodování a odpovědnost za sebe sama, tedy co se naučí a co ne, není tlak od učitelů, např. formou známek, učitelé nabízejí informace a motivují k práci. Waldorfská škola si klade za cíl vést žáka prostřednictvím zážitků a příběhů k sociálnímu citění a k chápání přírody (ekologicky), vést žáka k toleranci.

Posledních 10 % respondentů odpovědělo, že waldorfská škola vytváří velice tvůrčí prostředí, ve kterém má každý možnost vlastní realizace. Zdravé sebevědomí a sebejistý přístup ke světu patří mezi základní cíle pro život každého z dětí. Učit se beze strachu a ze zájmu o probíraná témata. Učit se schopnosti být součástí skupiny. Přípravuje žáky na život, připravuje jim podmínky pro to, aby mohli být v dospělosti svobodnými zodpovědnými bytostmi. Žák je veden k zodpovědnosti za život svůj a život druhých.

Tato škola umožňuje celostní vzdělání - nejen po stránce rozumové, ale též citové a volní. Pěstuje pozitivní vztah k celoživotnímu vzdělání. Učební plán waldorfské školy obsahuje pro každé životní období takovou náplň, která pomáhá žákům zvládnout jednotlivá vývojová stadia.

3. Myslíte si, že waldorfská škola není vhodnou školou pro každého? Popř. pro koho?

Ze 70 % odpovědí vyplývá, že není obecně vhodná pro děti, jejichž rodiče se o waldorfskou pedagogiku nezajímají, neznají ji, zpochybňují ji, nenalézají v ní smysl. Rodiče si ji musí vybrat a aktivně s ní spolupracovat. Nemusí je nikdo přesvědčovat.

Není vhodná pro extrémně jednostranně zaměřené děti (zejména výkonově).

Pokud chtějí rodiče vidět rychlé výsledky, nebo pokud neuznávají křesťanské hodnoty a duchovní věci jsou jim cizí, nebudou na této škole zřejmě spokojeni.

Je méně vhodná pro děti z rodin, které nedokážou vytvořit zdravé podmínky (nechávají dítě u počítače, nedokážou v něm podpořit vnitřní motivaci, nedávají dítěti adekvátní hranice).

Je vhodná pro děti bez výrazného handicapu. Drobnosti, jako poruchy učení, či problémy se začleněním do společnosti, špatné soustředění a další znaky tzv. ADHD, nejsou překážkou.

Není vhodná např. pro těžké smyslové vady - jako je hluchota, slepota a těžké tělesné či mentální postižení. Tyto děti potřebují velmi specifické výukové metody a přístupy.

4. Jaké má podle Vás waldorfská škola silné stránky?

50 % učitelů odpovědělo, že se waldorfská škola snaží o ucelený rozvoj žáka. Lidskost. Možnost provázet dítě delší dobu na jeho cestě, a tím ho poznat a umožnit mu poznání jeho pravé cesty. 30 % respondentů zmínilo spolupráci na úrovni učitel - žák – rodič, společná cesta k cílům. Organizování mimoškolní činnosti společně s rodiči, kteří se aktivněji zapojují. Rodiče jsou přátelštější k vyučujícím.

Kromě již výše zmíněných podobných názorů mezi silné stránky waldorfské školy také patří rytmické části epoch, prožitky skrz smysly, skrz umění. Waldorfská škola je dnes prakticky jedinou školou, která reálně (ne jen proklamativně) počítá i s duchovním rozměrem člověka a opírá se o antroposofické kořeny.

Roční slavnosti a akce. Slovní hodnocení. Menší počet žáků ve třídě - žáci mezi třídami se navzájem znají.

5. Jaké má podle Vás waldorfská škola slabé stránky?

50 % respondentů se shodlo na tom, že práce waldorfského učitele je velmi náročná na přípravu a vede občas k velké vyčerpání pedagogů. Tento systém přípravy učitelů je tak precizní, že odhalí každou slabinu učitele. Velké nasazení učitele a malé nasazení rodiče může vést k velkému vyčerpání učitele. Někdy chybí to nejpodstatnější - učitelům uniká, že waldorfská pedagogika je založena na antroposofii a práci na sobě samém.

Mezi slabé stránky také podle 20 % respondentů patří personální zajištění - nedostatek učitelů kvalifikovaných pro práci na waldorfské škole a v některých školách i vysoká fluktuace učitelů. Žák musí být někdy až příliš samostatný a zodpovědný a to pro něj může být náročné. Nedomyšlenost epochového vyučování.

Neukáznění a přílišně angažovaní rodiče. Hranice kompetencí učitelů a rodičů.

Některé děti při svobodném rozhodování, co se naučit a co si ze školy „odnést“, bez podpory rodičů, nevyužijí potenciál školy. Jsou to pak pohodlné děti, bez vlastní motivace.

Protože se waldorfská škola řadí mezi "alternativní školy", je na ní někdy pohlíženo skrz prsty. Slabou stránkou je nedostatečná informovanost české veřejnosti o waldorfské pedagogice, což vede k tomu, že veřejnost očekává, že je žákům umožněna přílišná volnost, vznikají různé fámy, pomluvy, kruhy odpůrců. Přetrvává předsudek ve společnosti, že tato škola je určena dětem, které nezvládají nebo by nezvládly klasickou základní školu. Chybí generace absolventů této školy, která by potvrdila, že je waldorfský směr správný a lze se úspěšně uplatnit v každodenním životě.

6. Jaké základní vlastnosti by měl mít učitel waldorfské školy?

Nejčastěji bylo zmíněno (60 %), že učitel waldorfské školy by měl být především nadšený a otevřený novým věcem a ochotný se neustále vzdělávat, rozvíjet se a růst. Měl by být tvořivý, empatický a svědomitý. Dále byly zmíněny vlastnosti jako: dobrosrdečnost, dovednost pozorovat a podporovat, trpělivost, schopnost spolupracovat, cílevědomost, komunikativnost, upřímnost (sám k sobě i ostatním), optimismus, inteligence, zvědavost.

Měl by se dobře orientovat ve waldorfské pedagogice a antroposofii. A měl by být silnou a zdravou osobností - jedinečně tak může příznivě působit na děti.

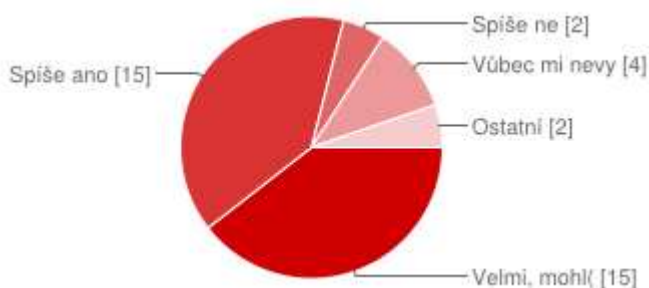
7. Kolik času doma průměrně věnujete přípravě do školy každý den?

Bylo zjištěno, že waldorfský učitel se na výuku doma průměrně připravuje 2,5 hodiny denně.

3.2 Dotazník pro absolventy waldorfských škol

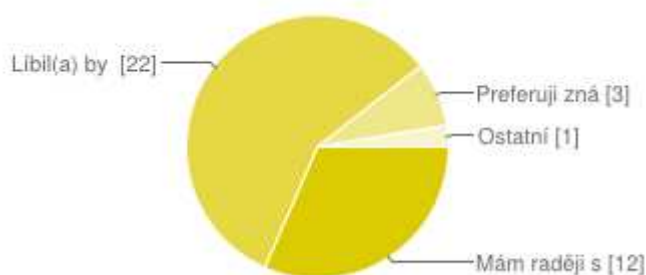
Výsledky na většinu otázek z těchto dotazníků budou zobrazeny formou grafu. Pokud na nějakou otázku odpoví více respondentů vlastní odpovědí, bude uvedena níže pod grafem. Dotazník vyplnilo 36 absolventů waldorfských škol v České republice - z toho to bylo 59 % žen a 41 % mužů.

1. Jak Vám vyhovoval systém výuky v epochách?

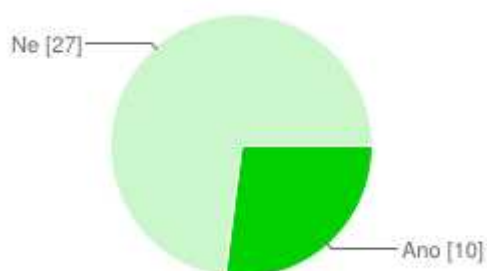
Velmi, mohl(a) jsem se více soustředit na daný předmět.	15	41 %
Spíše ano	14	38 %
Spíše ne	2	5 %
Vůbec mi nevyhovoval, více mi vyhovuje střídání hodin po 45 minutách.	4	11 %
Ostatní	2	5 %

2. Máte raději slovní hodnocení nebo preferujete známky?

Mám raději slovní hodnocení, dozvím se lépe, v čem jsem dobrá(y) a na čem musím zapracovat.	12	32 %
Líbil(a) by se mi kombinace, dozvěděl(a) bych se více, než z pouhé známky a zároveň bych měl(a) známky jako na jiných školách.	21	57 %
Preferuji známky, jsou pro mě přehlednější.	3	8 %
Ostatní	1	3 %

3. Chyběly Vám na waldorfské škole učebnice?

Důvod odpovědi NE

Vyučující měli dobře připravené programy na hodiny, proto jsme si zapisovali důležité informace do svých sešitů a vedli si přehledně a zodpovědně své zápisky jako vlastní učebnice. Díky tomu, že jsme se v probrané látce lépe orientovali a pevně si ji osvojili, jsme dostávali lepší známky. Zapisováním jsme se aktivně zapojovali do hodiny, byli jsme více soustředění, a tím, že jsme psali, jsme si více odnesli z hodin.

Vedlo nás to k tomu abychom si dokázali nejen v sešitě ale i ve všech svých věcech udržovat systém a pořádek. Každý si vytvoří svůj systém a naučí se tím učit a zpracovávat informace.

Díky absenci učebnic se nemohlo stát, že by látka byla nevysvětlená či neprobraná, jelikož učitel nemohl prostě říct: "Najděte si to v učebnici". Pedagogický vztah učitel a žák se pak oklešťuje na učebnice, a tím se vytrácí to nejdůležitější, co v pedagogice je.

Když nám něco zůstane nevysvětlené, zeptáme se nebo si to dohledáme, zdrojů informací je dnes příliš (Internet, slovník, knihy...)

Je to navíc zbytečná zátěž v batohu, protože to, co máme v našich epochových sešitech, je to, co potřebujeme.

Důvod odpovědi ANO

Na odborné předměty je lepší a přehlednější učebnice. Jsou náročné na domácí přípravu a nepříliš vhodné pro ty, kteří mají potíže se psaním (kvůli tempu, množství a třídění informací). Vede to pak k menší přehlednosti v učivu. Moc psaní poznámek se zdá být ztrátou času.

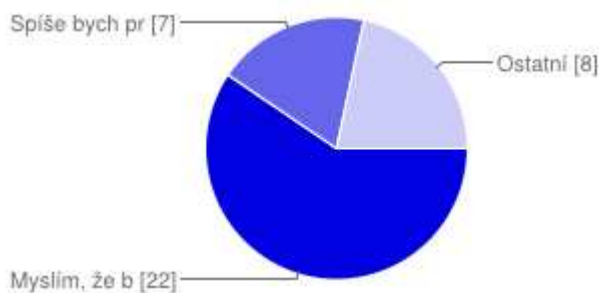
Na prvním stupni není úplně dobré vůbec učebnice nepoužívat. Učebnice jsou přehledné pro rodiče, aby věděli, podle jakých metod a co se mají s dítětem učit. S učebnicemi má žák možnost zjistit, jak je na tom s porovnáním se žáky klasických škol.

4. Čeho chce podle Vás waldorfská škola dosáhnout ve vztahu k žákovi? Co si klade za cíl, k čemu děti vede?¹⁴

Podporuje individuální všestranný rozvoj osobnosti a vyhýbá se předčasné specializaci a jednostrannosti	19	51 %
Poskytuje dítěti dostatek volného prostoru pro rozvoj, protože ho nepřetěžuje	12	32 %
Stejněměrně rozvíjí rozum, cit a vůli a v procesu učení zapojuje všechny smysly	20	54 %
Žák se ve škole učí i hrou	21	57 %
Dává mu možnost sebevyjádření	17	46 %
Učí ho ke spolupráci	22	59 %
Připravuje ho na střední školu	9	24 %
Připravuje ho do života	19	51 %
Ostatní	3	8 %

¹⁴Respondenti měli volbu zvolit více možností.

5. Kdybyste měli možnost učinit rozhodnutí, zda jít na waldorfskou školu s tím, jak to vnímáte dnes jako absolventi, jak byste se rozhodli?

Myslím, že bych se nerozhodl(a) jinak, waldorfská škola mi poskytla to, co bych jinde neměl(a)	22	59 %
Spíše bych preferoval(a) klasickou školu, nemyslím si, že by mě waldorfská škola tolik obohatila	7	19 %
Ostatní	8	22 %

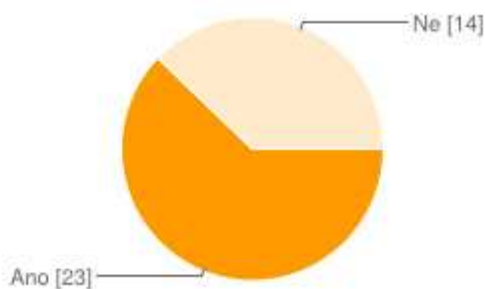
Mezi ostatní odpovědi patří:

V něčem je lepší waldorfská škola oproti klasické, v něčem naopak horší. Na waldorfské škole jsou určité předměty dobře vedeny, ale např. v matematice mě vůbec nepřipravila.

Nemohu odpovědět, prostě jsem chodil na waldorfskou školu a nelituji toho - ale kdybych chodil jinam, tak věřím, že bych taky nelitoval.

Ze všech hrozných možností je waldorfská škola tou nejlepší z nich.

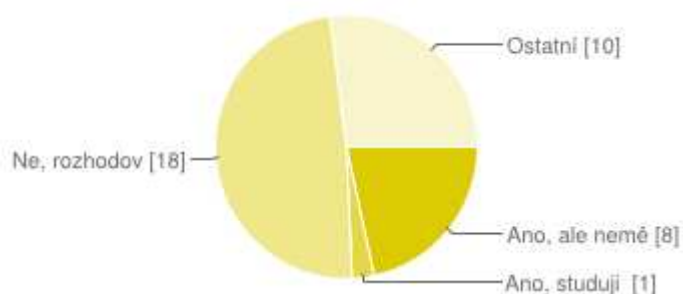
6. Chtěli byste dát jednou svoje dítě na waldorfskou školu?

7. Na škole s jakým zaměřením nyní studujete?

Na střední zdravotnické škole	0	0 %
Na waldorfské střední škole	1	3 %
Na střední škole zaměřené na práci s PC	1	3 %
Na střední pedagogické škole	1	3 %
Na střední stavební škole	1	3 %
Na střední ekonomické škole	1	3 %
Na střední umělecké škole	6	16 %
Na gymnáziu se všeobecným zaměřením	12	32 %
Ostatní ¹⁵	14	38 %

8. Když jste se rozhodoval(a) o tom, kam jít na střední školu, zajímal(a) jste se o pokračování na waldorfské škole - waldorfském lyceu?

Ano, ale neměla jsem možnost studovat waldorfské lyceum	8	22 %
Ano, studuji na waldorfském lyceu	1	3 %
Ne, rozhodoval jsem se pouze o jiných středních školách	18	49 %
Ostatní	10	27 %

Mezi ostatní odpovědi patří:

Ano, ale rozhodla jsem se pro školu s jazykovým zaměřením.

Ano, ale nechtělo se mi opouštět kvůli tomu město.

Ano, ale na waldorfské lyceum jsem se nedostala. (2 osoby)

Ano, ale neabsolvuji ho. (2 osoby)

¹⁵Na střední škole cestovního ruchu (2 osoby), na fakultě stavební (1 osoba), na lékařské fakultě (1 osoby), na pedagogické škole (1 osoba), absolvent práv (1 osoba), VŠ (2 osoby), Pražská konzervatoř (1 osoba), učiliště (1 osoba), pracující (4 osoby).

Ano studoval jsem na waldorfském lyceu.

Praktická waldorfská škola byla pro mne poslední možností, zákony mi neumožňují dál chodit do školy.

Skončil jsem studium po 9. třídě a šel hned pracovat, do práce jsem se těšil jako malý kluk.

Učiliště. (2 osoby)

9. Co jste postrádal(a) ve waldorfské škole?¹⁶

Waldorfská škola dítě nedokáže připravit na přístup, který ho čeká později na střední škole, tedy na „krutou realitu“ (pokud nejde na lyceum, samozřejmě). Najednou po devíti letech, kdy považuje za normální waldorfský přístup, se setká se systémem úplně jiným, to člověka rozhodí.

Žákům občas chybí více si vážit si ochoty pedagogů.

Tím, že se braly se ohledy na slabší žáky, vedlo to ke zpomalování výuky.

Chyběla jim volnější pravidla ohledně používání mobilů a jiné techniky.

Více podrobná terminologie v matematice a větší propojení s praxí.

Učební materiál pro klasické školy, někdy šla učební látky velmi pomalu, a tak vznikaly oproti žákům klasické školy velké mezery v probraném učivu.

Větší důslednost a vedení samostatných prací.

Učení studentů technikám učení, které jsou důležité na vyšších stupních vzdělávání.

Více výjezdů do zahraničí.

Menší nároky na žáky s dlouhodobou absencí a s následným doplňováním oproti ostatním žákům.

Známky, učebnice a dospělejší přístup k žákovi.

10. Co nyní postrádáte na Vaší škole, co jste na waldorfské škole měl (a)?¹⁷

Pocit pravého přátelství, kvalitní vztahy i s učiteli, kteří jsou občas velmi neféroví.

Individuální přístup ke každému člověku, hledání jeho silných stránek.

Prostor pro kreativitu- divadlo, vyrábění z keramiky, dřeva, kovu.

Epochy a slovní ohodnocení.

Práce v kolektivu (místo toho se klade důraz na soutěživost)

Volnost rozvoje.

Zapojování rodin do školy.

¹⁶Řazeno podle četnosti, některé odpovědi byly příliš subjektivní, odkazovaly na jednotlivé školy, proto zde nejsou zmíněny.

¹⁷Řazeno podle četnosti.

4 Kritika waldorfského školství – rozhovor

Jako každá alternativa má i waldorfská pedagogika mnoho kritiků, setkávám se s mnoha mýty a předsudky. Samozřejmě, žádný pedagogický směr nemůže být ideální, ale rodič by měl mít dostatek informací a svobodu ve volbě vzdělávací cesty pro svoje dítě.

Z webových stránek Sisyfos – skeptiků jsem vybrala několik nejčastějších kritických otázek. Požádala jsem svoji maminku, která sedmým rokem pracuje ve waldorfské škole a o waldorfskou pedagogiku se zajímá již 23 let, aby mi na otázky odpověděla ze svých zkušeností a vědomostí. Říká ale, že má-li někdo otázky či pochybnosti, nejlepší je přijít se podívat přímo do výuky a promluvit si s dětmi, učiteli i rodiči. Napsat se toho dá mnoho a kritizovat se dá lehce. Každá kritika by ale měla být podložena osobním poznáním a fakty. Samozřejmě nic na světě není ideální. Vše má svoje přívržence i kritiky.

1. Waldorfská škola klade na děti všeobecně menší nároky než škola tradiční. Vyhovuje především dětem méně nadaným, méně ctižádostivým, které jsou proto ve waldorfské škole spokojeny.

Waldorfská škola musí splnit tzv. Rámcový vzdělávací program, stejně jako všechny ostatní základní školy, nároky tedy musí být odpovídající. Výuka se liší např. v posloupnosti učiva v jejím způsobu. Ráda říkám, že je to škola pro všechny děti, ale ne pro všechny rodiče. Děti jsou ve všech školách podobné. Do waldorfských škol ale přivedou děti pouze ti rodiče, kteří si je na základě informací vědomě vyberou, vidí v tomto alternativním směru smysl a akceptují jeho specifika.

2. Rodiče posílají své děti do waldorfských škol, aniž by znali jejich podstatu, Steinerovu antroposofii.

Vybrat pro svoje dítě školu je velmi zodpovědný úkol a rodiče by si měli dát při výběru záležet a získat maximum informací. Naše škola pořádá před zápisem do 1. třídy několik informačních schůzek, dny otevřené výuky, rozhovory s rodiči atd., aby se rodiče dozvěděli vše potřebné a měli se možnost ptát. Na základě toho by měli důvěřovat učitelům školy, že dělají svoji práci poctivě a jak nejlépe umí. Antroposofie je pramenem waldorfské pedagogiky, je to nauka o člověku, kterou se učitelé při svém studiu zabývají. Pokud rodiče tento pramen zajímá, měli by mít samozřejmě možnost se s ním ve škole blíže seznámit.

3. Povinností školy je pěstovat i stránku racionální a připravit děti na praktický život, nemůže se zabývat jen stránkou spiritualistickou.

Waldorfská škola si za svůj hlavní cíl klade především připravenost pro spokojený zodpovědný život zdravého jedince a všestranný harmonický rozvoj dítěte po všech stránkách, který odpovídá jeho vývojovým fázím. Rozhodně se nejedná pouze o stránku duchovní.

4. Žáci mají autoritě svého třídního učitele bezpodmínečně věřit a vzhlížet k němu s úctou, musí se vytvořit postoj oddanosti.

Třídní učitel provází třídu zpravidla celou školní docházkou. Od 1. třídy se buduje tzv. přirozená autorita, učitelé se snaží o rovnocenný vztah bez represivních výchovných prostředků a vedou děti ke vzájemné úctě a toleranci. Jejich úkolem je děti zodpovědně a citlivě vést a respektovat jejich potřeby a přirozenost.

5. Společnost se mění a s tím i nároky na obsah a způsob vzdělávání. Waldorfská pedagogika je neměnná, je svaté, co řekl Steiner.

Waldorfská pedagogika byla velmi pokroková už při svém zrodu, má svoje základní principy, ale neustále se vyvíjí, jde s dobou, reaguje na potřeby a místní podmínky. Každý učitel do ní dá kus své osobnosti a musí se snažit, aby byla stále živá, aby věděl proč, co a jak dělá, jinak by se stala dogmatem a to by bylo špatně jako v každé jiné oblasti života.

6. Ve waldorfské škole neexistují učebnice, děti si vše zapisují do svých sešitů, ale to brání mnohým aktivním dětem v tom, aby si látku vykládanou ve škole zopakovaly a znalosti rozšířily.

Děti mají v epochových sešitech vše podstatné, dostávají také domácí či individuální úkoly dle svých potřeb. K opakování mají dostatek příležitostí ve škole i doma.

7. Nepoužívají se filmy, video, děti se nevodí do muzeí. Takový způsob výuky je nepochybně v dnešní době anachronizmem.

Všechny zmiňované výukové prostředky se používají i ve waldorfské pedagogice. Učitelé pečlivě zvažují, co a kdy vhodně do výuky zařadit, aby to bylo užitečné a odpovídající věku dítěte.¹⁸

¹⁸Srov. Antroposofie a waldorfské školství. [online] [10. 12. 2014]. Dostupné z: <http://www.sysifos.cz/index.php?id=vypis&sec=1165077007>

5 Vývoj waldorfské školy v Českých Budějovicích

Celým názvem: Základní škola waldorfská a mateřská škola České Budějovice o. p. s.

Na počátku roku 2000 se začala v Českých Budějovicích scházet skupina lidí sympatizujících s waldorfskou pedagogikou s cílem založit waldorfskou školu. Byli to hlavně rodiče, kteří pro svoje děti hledali alternativní cestu vzdělávání, ale i učitelé hledající novou cestu. Skupina se postupně rozrůstala a získávala další zájemce. Od druhé poloviny roku 2001 se iniciativa již scházela pravidelně jedenkrát za měsíc. Mimo tyto schůzky, které směřovaly k naplnění cíle, pořádala též akce pro rodiče a děti a odborné přednášky pro širokou veřejnost o waldorfském školství a nejen o něm.

V prosinci 2001 bylo založeno občanské sdružení W collegium, které sdružuje zájemce o waldorfskou pedagogiku z řad rodičů, pedagogů i širší veřejnosti z Českých Budějovic a okolí. Hlavním důvodem vzniku občanského sdružení byla potřeba právní subjektivity pro založení waldorfské mateřské školy a základní školy a jejich podpora. Občanské sdružení má snahu maximálně podpořit šíření myšlenek waldorfské pedagogiky a jejich aplikace do běžného života, podpořit vzdělávání pedagogů, ale i rodičů a poskytovat veřejnosti informace o waldorfské pedagogice formou pořádání přednášek, seminářů a kurzů a další osvětové činnosti.

Ve spolupráci s městem České Budějovice byly v září 2004 otevřeny dvě třídy mateřské školy při MŠ Nerudova, pracující na principu waldorfské pedagogiky. Občanské sdružení se zasadilo o jejich vznik a po dobu jejich existence (do doby založení vlastní školky) aktivně podporovalo jejich činnost.

Dalším krokem bylo zajištění návaznosti výchovy a vzdělávání na shodných principech waldorfské pedagogiky, které bylo realizováno otevřením 1. třídy při Základní škole v Hluboké nad Vltavou dne 4. 9. 2006.

V roce 2007 byla založena Základní škola waldorfská České Budějovice o. p. s. jako obecně prospěšná společnost (dále jen o. p. s.). Zakladatelů bylo celkem dvanáct, jedenáct soukromých osob (rodičů a učitelů) a jeden zástupce právnické osoby - občanského sdružení W collegium.

Po mnohaletém náročném úsilí se tak ve spolupráci s mnoha rodiči, učiteli, občanským sdružením a dalšími institucemi podařilo otevřít vlastní školu. Základní škola waldorfská České Budějovice o.p.s. svůj provoz slavnostně zahájila dne 1. 9. 2008. Je tak první

alternativní základní školou v Českých Budějovicích a navazuje na činnost waldorfských tříd v Hluboké nad Vltavou (hlubocké waldorfské třídy přešly pod českobudějovickou waldorfskou školu). Stala se první soukromou waldorfskou školou zřízenou formou neziskové organizace – obecně prospěšné společnosti v České republice.

Dalším milníkem bylo otevření waldorfské mateřské školy dne 3. 9. 2009 v budově bývalé mateřské školky na Rudolfově. Vznikla tak Základní škola waldorfská a mateřská škola České Budějovice o. p. s. (dále jen ZŠW MŠ ČB o. p. s.).

Zřízením a úspěšným provozováním dnes již plně organizované základní školy s devíti třídami a mateřské školy se občanskému sdružení W collegium dlouhodobě a kontinuálně daří plnit cíle, které si při svém založení vytýčilo.

Již při zakládání školy bylo všem jasné, že jde o zcela novou formu waldorfské školy v České republice. Jde o propojení tří různých skutečností:

- waldorfské školy (zakladatelský impuls)
- školy zařazené v rejstříku škol
- neziskové organizace obecně prospěšné společnosti.

Každá skutečnost má jiná východiska a plynou z ní jiné důsledky a tvoří jiné samosprávné orgány a funkce:

- **waldorfská škola** se řídí waldorfským vzdělávacím programem a má svoje specifika v organizaci a řízení. Orgány a funkce např.:
 - kolegium
 - interní kolegium
 - kruh rodičů
 - kruh vedení
- **škola v rejstříku škol** musí splňovat náležitosti dle Zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). Orgány a funkce např.:
 - ředitel školy
 - pedagogická rada
 - školská rada

- **obecně prospěšná společnost** se řídí Zákonem č. 248/1995 Sb. o obecně prospěšných společnostech. Orgány a funkce např.:
 - zakladatelé
 - správní rada
 - dozorčí rada
 - ředitel

V současné době má základní škola v devíti třídách přibližně 180 žáků a v mateřské škole ve dvou třídách 30 dětí.¹⁹

¹⁹Čerpáno z archivu waldorfské školy v Českých Budějovicích.

Závěr

Obecným cílem této seminární práce bylo z dostupných zdrojů získat potřebné informace k hlubšímu pochopení waldorfské pedagogiky. První kapitola je řazena chronologicky – od vzniku první waldorfské školy, přes vývoj ve světě a v České republice až po současnou situaci. Jsou zde shrnuty hlavní myšlenky zakladatelů a stručná biografie Rudolfa Steinera. Druhá kapitola je věnována základním principům waldorfské pedagogiky a odlišnostem v pojetí výuky ve waldorfských a běžných školách.

Dalším cílem práce bylo zjistit, na základě zpracování vyplněných dotazníků, jak učitelé vnímají svou roli v našem vzdělávacím systému, zdali pocítují rozdíl v náročnosti přípravy na výuku a v přístupu k žákům. Dotazovaní absolventi měli z retrospektivního pohledu ohodnotit přínos studia na waldorfské škole. Vzhledem k tomu, že mezi dostupnými zdroji o waldorfské pedagogice, byla většina propagačního charakteru, bylo snahou podrobit tuto formu výuky i kritice. V poslední části seminární práce je popsáno založení a fungování waldorfské školy v Českých Budějovicích.

Výsledky dotazníkového řízení byly velmi zajímavé. Mnoho dotázaných se k daným otázkám vyjádřilo i podrobněji. Z celkového počtu 20 respondentů dotazníkového šetření z řad učitelů bylo zjištěno, že systém waldorfské pedagogiky považují za velmi zdravý a prospěšný dítěti. Ucelená a efektivní forma výuky rozvíjí kreativitu žáka, cílevědomost, samostatnost při plnění úkolů a osobnostní růst v harmonicky nastaveném prostředí. Absolventů odpovědělo celkem 36. Se systémem výuky v epochách bylo velmi spokojeno 41 % a 38 % spíše vyhovoval. Nadpoloviční většina (57 %) se shodla, že nejlepší formou hodnocení ve waldorfské škole by byla kombinace slovního hodnocení a známek, dalších 32 % dává přednost slovnímu hodnocení. Téměř ¾ respondentů ve waldorfské škole učebnice nechybí. Zbýlé ¼ respondentů učebnice chyběly, a to z důvodu větších nároků na domácí přípravu a znevýhodnění pro ty, kteří mají potíže se psaním (kvůli tempu, množství a třídění informací). 59 % absolventů odpovědělo, že v případě, že by se mohli rozhodnout, zda jít na základní školu waldorfskou ještě jednou, učinili by tak, ale dalších 41 % dotázaných absolventů by spíše přemýšlelo o jiných možnostech. 62 % odpovídajících se shodlo na tom, že by dali své děti do waldorfské školy, zbylých 38 % by hledalo možnosti jinde. K otázce, zdali zvažovali pokračování svého studia na waldorfské střední škole, se 42 % vyjádřilo kladně, ale 58 % tuto možnost nezvažovalo. Na gymnázium s všeobecným zaměřením studuje

32 % z dotázaných, 16 % studuje na střední umělecké škole, dále bylo zastoupeno mnoho škol s jiným zaměřením. Někteří absolventi vyjádřili nespokojenost s tím, že waldorfská škola dítě nedokáže připravit na přístup, který ho čeká později na střední škole, tedy na „krutou realitu“. Studenti ale nyní na jiných školách postrádají individuální přístup ke každému člověku, hledání jeho silných stránek, kvalitní vztahy se spolužáky a učiteli, prostor pro kreativitu, práce v kolektivu, zapojování rodin do škol.

Kritika waldorfské pedagogiky byla provedena ve formě rozhovoru s paní Mgr. Milenou Vlčkovou, která je již 8. rokem ředitelkou waldorfské školy základní a mateřské v Českých Budějovicích.

Díky této seminární práci jsem měla možnost waldorfskou pedagogiku poznat v širších souvislostech a dozvědět se mnoho nových informací. Zjistila jsem, že tato vzdělávací cesta rozhodně není pro všechny, ale pro společnost je dobré, když je nabídka forem vzdělávání pestrá.

Seznam použitých zdrojů

Literární zdroje

KRANICH E. M., *Waldorfské školy*, Semily: Opherus, 2000. ISBN 80-902647-2-7

LINDENBERG CH., *Rudolf Steiner*, Semily: Opherus, 1998. ISBN 80-902647-0-0

RICHTER, T., *Vzdělávací plán pro 1. až 12. ročník waldorfské školy*. Praha: 2013. ISBN 978-80-905222-5-1.

WIENERT, M. Článek v časopisu *Člověk a výchova*, VIII. roč., č. 2004/3,4.

Elektronické zdroje

Antroposofie a waldorfské školství. [online] [10. 12. 2014]. Dostupné z:

<http://www.sysifos.cz/index.php?id=vypis&sec=1165077007/>

Často kladené dotazy k waldorfské pedagogice. [online] [4. 1. 2015]. Dostupné z:

<http://waldorfcz.cz/skola/casto-kladene-dotazy-k-waldorfske-pedagogice.html/>

Waldorfská pedagogika. [online] [10. 12. 2014]. Dostupné z:

<http://www.waldorfjinonice.cz/o-skole/waldorfska-pedagogika/>

STŘEDOŠKOLSKÁ ODBORNÁ ČINNOST

Obor SOČ 14: Pedagogika, psychologie

Waldorfská pedagogika

Waldorf education

Autor: Adéla Vlčková

Interní konzultant: Mgr. Petr Klier

Externí konzultant: Mgr. Milena Vlčková

Škola: Česko-anglické gymnázium, Třebízského 1010, České Budějovice

Ročník: 3. ročník

Školní rok: 2014/2015

České Budějovice 2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou práci SOČ vypracovala samostatně s použitím uvedených pramenů a literatury.

Prohlašuji, že tištěná verze a elektronická verze soutěžní práce SOČ jsou shodné.

Nemám závažný důvod proti zpřístupňování této práce v souladu se zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) v platném znění.

V Českých Budějovicích dne 14. března 2015.

Podpis: _____

Poděkování

Děkuji vedoucímu závěrečné práce Mgr. Petru Klierovi, externí konzultantce Mgr. Mileně Vlčkové a Mgr. Martinu Janošťákovi za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Anotace

Tato seminární práce je na téma waldorfské pedagogiky. Poskytuje čtenáři větší povědomí o waldorfské pedagogice. První kapitola se věnuje hlavním myšlenkám zakladatelů a vývoji waldorfské školy ve světě a v České republice. Druhá kapitola opisuje základní principy waldorfského školství a rozdíl oproti běžným školám.

V praktické části bylo cílem zjistit, na základě dotazníkového šetření, jak učitelé vnímají svou roli v tomto vzdělávacím systému, zda pociťují výrazný rozdíl v náročnosti přípravy na výuku a přístupu k žákům. Dotazovaní absolventi měli z retrospektivního pohledu ohodnotit přínos studia na waldorfské škole.

Vzhledem k tomu, že mezi dostupnými zdroji o waldorfské pedagogice, byla většina propagačního charakteru, bylo snahou podrobit tuto formu výuky i kritice. V poslední části seminární práce je popsáno založení a fungování Waldorfské školy v Českých Budějovicích.

Klíčová slova: waldorfská pedagogika, Rudolf Steiner, epochové vyučování, antroposofie

Annotation

This seminar paper writes about the topic of The Waldorf pedagogy. It provides to readers larger awareness about the Waldorf pedagogy in general. The First chapter deals with the fundamental ideas of the founders and the development of the Waldorf pedagogy around the world and especially in the Czech Republic. It describes the main principles of the Waldorf pedagogy and the differences between waldorf and ordinary schools.

The practical part evaluates qualitative data in the form of questionnaires from the teachers, who teach at Waldorf school, how do they perceive their role in this education system, if they feel a significant difference in the demands of preparation part for lessons and their attitude to the pupils. The absolvents were supposed to evaluate the benefits of the study at the Waldorf school in a retrospective way.

According to the fact that between the available sources of the Waldorf pedagogy were, most of them, written in a promotional way, the quest of this seminar paper was to put this form of teaching through the critics. In the last part of this seminar paper, there is a description of the establishment and the functioning of the Waldorf pedagogy in České Budějovice.

Key words: the Waldorf pedagogy, Rudolf Steiner, the epoch teaching, the anthroposophy

Obsah

Úvod.....	6
1 Historie waldorfských škol ve světě i u nás a hlavní myšlenky zakladatelů	7
1.1 Vznik první waldorfské školy	7
1.2 Rudolf Steiner	8
1.3 Rozšíření waldorfské pedagogiky ve světě a v České republice.....	9
2 Základní principy waldorfského školství.....	11
2.1 Role učitele ve waldorfské škole.....	11
2.2 Kolegium a konference	11
2.3 Spolupráce školy a rodiny	12
2.4 Vyučování formou epoch	12
2.5 Další odlišnosti v pojetí výuky	14
2.6 Hodnocení žáka waldorfské školy.....	15
3 Praktická část – dotazníkové šetření	16
3.1 Dotazník pro učitele waldorfských škol.....	16
3.2 Dotazník pro absolventy waldorfských škol	19
4 Kritika waldorfského školství – rozhovor.....	25
5 Vývoj waldorfské školy v Českých Budějovicích	28
Závěr.....	31
Seznam použitých zdrojů.....	33

Úvod

Téma mé seminární práce je mi velmi blízké, rozhodla jsem se věnovat waldorfské pedagogice. Inspirovala mě moje maminka, která mi pomohla s výběrem tématu a která se této pedagogice věnovala celá svá studijní léta a je sní v denním kontaktu, protože pracuje ve waldorfské škole. Dalším důvodem ke zpracování tohoto tématu byla má osobní zkušenost, neboť jsem absolvovala 2. stupeň základní školy Waldorfské v Českých Budějovicích.

Jedná se o jeden z alternativních způsobů výuky, který se zaměřuje na osobní rozvoj a osobní růst každého z žáků. Waldorfské školy po celém světě už mnoho let doprovází heslo „Škola pro srdce, hlavu i ruce“. V tomto hesle se skrývá snaha o rovnoměrný rozvoj tří důležitých složek osobnosti – cit (škola pro srdce), rozum (škola pro hlavu) a vůle (škola pro ruce).

Mým cílem je přiblížit tento stále ještě ne příliš známý typ školy a zprostředkovat touto cestou lepší povědomí o celém waldorfském systému. Má práce bude členěna do pěti kapitol. V kapitole první nahlédnu do historie vzniku prvních waldorfských škol ve světě i u nás a přiblížím základní myšlenky zakladatelů. Druhá kapitola se bude zabývat základními principy tohoto typu školství, poukážu na základní rozdíly v pojetí výuky mezi waldorfskou a klasickou školou, popíši roli waldorfských učitelů, přístup žáků k učení a průběh učení. Ve třetí kapitole představím výsledky svého výzkumu, který je založen na online dotaznících. Ve čtvrté kapitole se budu zabývat nejčastějšími kritickými připomínkami k waldorfské pedagogice a v páté popíši vývoj českobudějovické waldorfské školy.

Waldorfská tematika je zpracována v mnoha knihách. Budu čerpat z knih, z webových stránek jednotlivých waldorfských škol a také z osobních rozhovorů.

1 Historie waldorfských škol ve světě i u nás a hlavní myšlenky zakladatelů

Na začátku 20. století zažili lidé mnoho změn, střídání politických systémů, prožili nespokojenost, zmatek, nesvobodu a byli otřeseni válečným obdobím. Co se týče škol a výukových metod, jejich náplň byla určována převážně státem a školy byly často nuceny sloužit doktrínám totalitních systémů.

Žáci se učili v omezených podmínkách - učili se spoustu věcí především z paměti bez důrazu na vlastní uvažování, předměty byly oddělené a nepropojovaly se do vzájemných souvislostí. Slepě se vyžadovala disciplína a převažoval represivní přístup.

Do popředí se v této situaci dostává také otázka postavení školy a výchovy ve společnosti a začínaly se objevovat alternativní školy. Jednalo se o dynamické mezinárodní hnutí, které se vyznačovalo hledáním humánnějších forem školy. Ve středu zájmu těchto škol stálo dítě a jeho optimální rozvoj. Škola měla být vybavena zajímavými předměty tak, aby měly děti prostor ke zkoumání a objevování nových věcí. Tato škola pečovala o rozvoj nadání, zájmy a potřeby a nebyla zaměřená pouze na jednu oblast. Nabízela tolik možností, že si každý vybral. V pedagogice se hovořilo o svobodě, zodpovědnosti, tvořivosti, spolupráci, sociálním učení, učení objevováním, osobním rozvoji atp.

V období od roku 1880 do roku 1940 bylo ve světě založeno mnoho alternativních škol. V té době ve světě vznikala například škola Montessori, daltonská a waldorfská. Některé z reformních pedagogik fungují dodnes a stále se zdokonalují. Těmto školám se také někdy zjednodušeně říká „školy hrou“, na první pohled tak některé z nich působí, protože mají jiné metody a uspořádání výuky. Obvykle se snaží o přiblížení učiva formou hry, úkolů a diskuzí, ale stejně jako na všech školách se i zde plní rámcový vzdělávací program.

1.1 Vznik první waldorfské školy

Waldorfské školství se rodilo v době, kdy střední Evropa, po skončení 1. světové války a zhroucení státních útvarů, stála před svým novým začátkem. Tehdy bylo otázkou, zda se může vůbec podařit dát společenským strukturám takové formy, které by připustily nové metody výchovy a postupy ve vyučování, anebo se budou i nadále uplatňovat pouze staré myšlenkové a jednostranné názory. Právě v těchto souvislostech waldorfská škola vznikala.

První waldorfská škola byla otevřena v září roku 1919 v německém Stuttgartu. Pedagogický koncept Rudolfa Steinera se zalíbil Emilu Moltovi, řediteli německé továrny Waldorf Astoria, který chtěl zajistit lepší vzdělání pro ratolesti svých pracovníků. Na jeho prosbu se Rudolf Steiner začal více věnovat tomuto projektu - sestavil první kolegium spoluzakladatelů a učitelů a s nimi rozpracoval prvky waldorfské školy. Uspořádal několik přednášek a seminářů za cílem vzniku této školy.

Ideou bylo, aby děti z dělnických rodin měly možnost dosáhnout stejné úrovně vzdělání jako budoucí akademici a toto předsevzetí se na této škole podařilo uskutečnit. Škola disponovala všeobecně vzdělávacím studiem a nehrály zde roli odlišnosti sociální příslušnosti, pohlaví, náboženství a nadání. Aby se vyučování stalo efektivnějším, nespojovalo pouze obecnou školu s výukou gymnaziální, s jednostranným zaměřením studia k přípravě na vysokou školu, ale bylo pro tuto školu důležité vytvořit koncept celostního vzdělávání a výchovy pro harmonický vývoj člověka. Na základě antroposofie¹ probíhá rozvoj člověka pomocí hudebních, výtvarných, rukodělných a pohybových činností, učení se spolupracovat a také pomocí duchovního prožívání.²

1.2 Rudolf Steiner

Za zakladatele waldorfské pedagogiky, jak je patrné již z předchozí kapitoly, je považován Rudolf Steiner - rakouský filosof, pedagog, umělec, dramatik, sociální myslitel, zakladatel biodynamického zemědělství, „věčný student“ také se zájmem v lékařství. Sestavil koncept „jednotné školy“ vycházející ze zákonitostí vývojových fází dítěte.³

Rudolf Steiner tvrdil, že je potřebné inovovat metody výchovy a výuky, abychom udělali pokrok v oblasti sociální. Podle něj bude waldorfská pedagogika směřovat k takové výchově člověka, pomocí které bude schopen vlastního úsudku a morální samostatnosti. Toto nové pojetí výuky vychází z pedagogiky orientované na člověka a ta je založena na vědě, tzv. antroposofii.⁴

Poznávání člověka tato věda uskutečňuje bádáním ve třech vzájemně úzce souvisejících oblastech: tělesné, duševní a duchovní. Tělesná oblast se zabývá tím, co je smyslově vnímatelné, zkoumá lidskou tělesnost v jejích vývojových fázích a proměnách,

¹Moderní duchovní věda, nauka o člověku.

²Srov. KRANICH E. M., *Waldorfské školy*, Semily: Opherus, 2000, s. 3.

³Srov. LINDENBERG CH., *Rudolf Steiner*, Semily: Opherus, 1998.

⁴Srov. KRANICH E. M., *Waldorfské školy*, s. 4.

kterými prochází. Duševní oblast, zabývající se prožitky a citovým vnímáním, rozvíjí představivost. Třetí oblast, duchovní, zkoumá stavy našeho vědomí např. bdělost, spánek a snění vzhledem k významu pro člověka a pedagogiku.

R. Steiner také formuloval myšlenky sociální trojčlennosti jako model společnosti spočívající na principu rozdělení jejího chodu na tři relativně samostatné oblasti: kulturně-duchovní, právně-politickou a hospodářskou. Každá z nich má své zákonitosti. Nabízí řešení pro další vývoj lidské společnosti ke svobodě v oblasti kulturně-duchovní, k rovnosti v oblasti právně-politické a k bratrství v oblasti hospodářské.

Steiner po sobě zanechal po sobě rozsáhlé dílo, které se stalo v době svého vzniku velkou inspirací pro mnoho oblastí, například v pedagogice, medicíně, biodynamickém zemědělství, divadle atd. A je inspirací dodnes.⁵

1.3 Rozšíření waldorfské pedagogiky ve světě a v České republice

Tento nový přístup k člověku se lišil od všech dosavadních postupů vyučování, proto se mu ze začátku dostávalo jen málo pochopení od pedagogické veřejnosti, tudíž se waldorfská pedagogika i v samotném Německu šířila velmi pomalu.

Rozvoj waldorfského školství tam byl přerušen nástupem nacismu. První zahraniční waldorfské školy byly založeny už v roce 1923 v Holandsku, o dva roky později v Anglii a hned poté ve Švýcarsku, Norsku, Maďarsku a Portugalsku. V Německu v roce 1945 se obnovilo hnutí pro waldorfské školy, které se šířilo i po celém světě a vznikly tak další školy. V Německu jich v roce 1999 už existovalo přes 170. Podobný vývoj měly waldorfské školy i v ostatních zemích Evropy. Tento rozvoj svědčí o tom, že mnozí rodiče pochopili nové pojetí výuky a poslání školy.

U nás se pedagogická veřejnost začala dozvídat o waldorfské pedagogice v roce 1990 prostřednictvím seminářů a přednášek. Svobodné školy zde začaly vznikat hned po pádu totalitního režimu ve školním roce 1990/1991.⁶ Nejprve vzniklo 6 základních škol. „Dnes je zde dvanáct základních škol (Praha Jinonice, Příbram, Semily, České Budějovice, Plzeň, Karlovy Vary, Ostrava, Brno, Pardubice, Písek, Olomouc a waldorfské třídy v Praze Dědině),

⁵ Srov. RICHTER, T., *Vzdělávací plán pro 1. až 12. ročník waldorfské školy*. Praha: 2013.

⁶ Srov. KRANICH E. M., *Waldorfské školy*, Semily: Opherus, 2000.

čtyři školy střední (Příbram, Praha Opatov, Ostrava a Semily) a jedna škola speciální (Praha Opatov).“⁷

Ve světě jsou waldorfské školy stále žádanějšími. Nejvíce jich je v Německu, Švédsku, Švýcarsku, České republice a také jsou zřízeny v Austrálii. Waldorfským školám se nikdy v průběhu svého rozšiřování ve světě nedařilo ve společenských systémech ovlivňovaných totalitními směry, jelikož byly a jsou posílením svobody ve společnosti. Byly zakázány například v Německu v době vlády nacistické strany a v Československu za éry komunismu. Můžeme také pozorovat, že se téměř nevyskytují v islámském světě.

⁷ Waldorfská pedagogika. [online] [10. 12. 2014]. Dostupné z: <http://www.waldorfjinonice.cz/o-skole/waldorfska-pedagogika/>

2 Základní principy waldorfského školství

Waldorfská pedagogika je dnes pravděpodobně nejznámějším a nejrozšířenějším typem alternativní pedagogiky u nás i ve světě. Je určitým obecným modelem, který respektuje filozofii waldorfské pedagogiky, ale zároveň má možnost utvářet se podle místních podmínek a situace každé jednotlivé školy.

Vzdělávání na waldorfské škole je zcela odlišné od jiných běžných škol. Liší se v individuálním přístupu k žákům, v tom, jak vypadá učitelský sbor a co má za úkol, v kontaktu s rodiči, v rozvrhu, hodnocení a dalším. Nyní popíšeme odlišnosti v jednotlivých oblastech.

2.1 Role učitele ve waldorfské škole

Specifickou úlohu má třídní učitel. Vede žáky optimálně po celou dobu školní docházky a má tak možnost své žáky opravdu poznat jako individuality a třídu jako sociální skupinu. Vyučuje zpravidla všechny předměty s výjimkou těch, pro které nemá potřebné schopnosti. V raném dětství učitel předává vědomosti a učí děti prostřednictvím zážitků, pozorováním pokusů a hrou, při níž se děti učí spolupráci a při které rozvíjí své tvůrčí dovednosti. Ve vyšších ročnících přibývají odborní učitelé (cizí jazyky, výchovné předměty atd.).

2.2 Kolegium a konference

Kolegium je společenství všech pedagogických pracovníků školy (ve státní škole se nazývá pedagogická rada). Kolegium se schází pravidelně každý týden na tzv. konferenci. Konference je základním článkem samosprávy waldorfských škol.

Martin Wienert popsal kolegium jako organismus školy, jejíž krví je konference, která jím neustále proudí a je zároveň neustálou vysokou školou a zdrojem síly celého organismu, ve kterém panuje vzájemné učení všech učitelů. Má být srdcem celé školy a duší veškerého vyučování.⁸

T. Richter popsal to, jak funguje vedení školy následovně:

⁸ Srov. WIENERT, M., článek v časopisu Člověk a výchova, VIII. roč., č. 2004/3,4. s. 19.

„Spolupráce učitelů se odehrává na každotýdenních konferencích. Konference učitelů slouží společné pedagogické práci, podněcuje k individuální oborové nebo metodicko-didaktické badatelské činnosti a k dalšímu vzdělávání učitelů; učitelé se vzájemně informují, radí si a podporují se. Konference se radí a autonomně rozhoduje o všech pedagogických i administrativních záležitostech školy.“⁹

Klíčovou záležitostí je, kdo nese za jaký proces zodpovědnost. Na pedagogy jsou kladeny vysoké nároky ve schopnosti komunikovat, spolupracovat a nést zodpovědnost. Každý pedagog musí mít kromě kvalifikačních požadavků také tříletý waldorfský seminář.

2.3 Spolupráce školy a rodiny

Ta je jedním z nejcharakterističtějších rysů waldorfské pedagogiky. Rodiče stojí na počátku vzniku každé školy – ta není zřizována „shora“, ale na základě iniciativy rodičů a potenciálních učitelů. Ti musí před vznikem školy jednat s úřady a institucemi, získat podporu a zájem širší veřejnosti, realizovat legislativní kroky vedoucí k založení školy a podílet se na přípravě tříd či dokonce i na rekonstrukci nebo stavbě budovy školy. Tento náročný proces přirozeně proměňuje vztah rodičů ke škole, který je osobnější a intenzivnější.

Ve fungující waldorfské škole se rodiče spolupodílejí na akcích školy, které jsou zaměřeny jak na děti (např. organizace ročních slavností, pomoc učitelům při realizaci specifických epoch a předmětů, vydávání školního časopisu), tak na veřejnost (např. kulturní představení, vánoční a velikonoční jarmarky, přednášková a vzdělávací činnost). Rodiče mají také velký podíl na samosprávě školy, jsou zastoupeni v různých samosprávních orgánech.

Rodiče pro svoje druhé děti například tvoří jako osobní dárek čítanku, pomáhají dětem s vytvářením epochových sešitů (vlastních učebnic - vysvětlím později) a pomáhají organizovat školní akce a slavnosti. Ve třetí třídě pomáhají dětem například při projektu Stavba domu a Od zrna ke chlebu.

2.4 Vyučování formou epoch

Všechny předměty jsou považovány za rovnocenné a stejně důležité. Po 2 - 4 týdny se žák věnuje v hlavním vyučování jednomu předmětu (podle ročníku - matematika, český jazyk a literatura, kreslení forem, fyzika, chemie, přírodopis, dějepis, zeměpis).

⁹ RICHTER, T., Vzdělávací plán pro 1. až 12. ročník waldorfské školy. Praha: 2013. s. 27.

Hlavní vyučování se realizuje v tzv. epochách. Epocha je souvislý blok trvající 110 minut, který představuje první část dne a je tvořen z rytmické, výukové a vyprávěcí části.¹⁰ Epochy jednoho předmětu se v každém ročníku minimálně jednou opakují. Takto koncentrovaná organizace výuky obecně podporuje soustředění žáků, umožňuje hlubší ponoření do tématu a vyučování v mezipředmětových souvislostech.

Učební látku si žák zaznamenává do tzv. epochových sešitů. Jsou to sešity, které mu nahrazují učebnice, sám se podílí na jejich obsahu (na nižším stupni s pomocí učitele) a zpracování. Každý si ho tvoří tak, jak je to pro něj nejpřehlednější. Přijde si sám na systém učení, který mu pomůže se zorientovat se v probraném učivu.

Základní dovednosti – čtení, psaní a počítání si žáci procvičují i mimo epochu ve cvičebních hodinách. V českém jazyce se často recitují básně a píší slohové práce – všichni si tak vyzkouší, co s jazykem mohou dokázat. V chemii a fyzice jsou často předváděny pokusy, které vedou také k tomu si probranou látku lépe pamatovat.

Nedílnou součástí vyučovacích hodin je vlastní aktivita žáků – kladené dotazy, vystoupení před spolužáky s referáty a prezentacemi atd. Dalším předmětům, jako je hudební výchova, výtvarná výchova (a kreslení forem¹¹), tělesná výchova (a eurymie¹²) a také péstitelským a rukodělným činnostem, se třída věnuje průběžně v týdnu v běžných 45 minutových vyučovacích hodinách. Během vyučování jsou nabízeny různorodé činnosti, zohledňuje se nadání či různá oslabení dětí a to umožňuje každému dítěti najít si obor, ve kterém může mít šanci vyniknout.

¹⁰ Na začátku hodiny se třída v rytmické části na výuku naladí společnou aktivitou a konec hodiny zakončí vyprávěním na téma, kterým zrovna prochází.

¹¹ Cílem je přirozeně uvolnit ruku od psaní, osvojit si různé geometrické tvary, vnímat symetrii a asymetrii a rozvíjet prostorovou představivost.

¹² Pohybové umění.

2.5 Další odlišnosti v pojetí výuky

Všichni žáci hrají od 1. třídy na flétnu, společná hra na nástroj rozvíjí hudební i sociální dovednosti. Flétna se mnohdy stane motivací pro hru na jiné hudební nástroje. Ve školním vzdělávacím programu je mimořádné zastoupení uměleckých předmětů a velký důraz na manuální zručnost dětí. Ve výtvarné výchově se vyučuje také kreslení forem.

Při pěstitelských pracích se žáci učí pečovat o rostliny a dozvídají se, jak je sklízet a zpracovávat. Rukodělné činnosti rozvíjí vůli a dávají prostor vytvářet v dílnách, které jsou k těmto účelům určené. Tvoří se především z přírodních materiálů – kovu, dřeva, vlny, hlíny, vosku atd.

„Předmět informatika je na waldorfské škole pevnou součástí výuky, přičemž pedagogové kladou důraz především na to, aby se děti před tím, než se seznámí s virtuálním světem, důvěrně seznámily se světem přirozeným a se svými sociálními a tvůrčími schopnostmi. Z těchto důvodů má informatika své místo především ve vyšších ročnících.“¹³

Už od první třídy se povinně vyučuje dvěma cizím jazykům. Každý měsíc se koná tzv. měsíční slavnost, které se účastní celá škola. Program si vždy připravují sudé nebo liché třídy, aby se naučily být jak obecnstvem a ocenit práci ostatních, tak účinkujícím a předvést výsledky jejich spolupráce na nějaké z činností. Může to být písnička v cizím jazyce, hra na nástroj, procvičená část z ročníkového divadla, společné recitování básní atd. Všichni spolužáci tak mají prostor trávit čas společně s mladšími a staršími, učiteli i rodiči.

V pozdějším věku se žák rozvíjí cestou sebepoznávání, je u něj budována sebedůvěra a zdravé sebevědomí. S ostatními spolupracuje na různých projektech, ve kterých poznává, jaká je jeho úloha, přínos pro tým a uvědomuje si své silné a slabé stránky, učí se sám sebe ohodnotit. V osmé třídě se všichni společně věnují divadlu. Je to další možnost jak se děti navzájem více poznají a snaží se vytvořit něco společného, něco s čím pak vystoupí a co předvedou veřejnosti. Děti se na divadle podílejí od výběru scénáře, rozdělování rolí, tvorby kostýmů, kulis a plakátu až po samotnou organizaci divadelního představení.

V 8. nebo 9. třídě je také výstupem tzv. ročníková práce. Každý si vybere svého konzultanta, vybere si téma, které zpracuje v písemné a praktické části a následně ho

¹³ Často kladené dotazy k waldorfské pedagogice. [online] [4. 1. 2015]. Dostupné z: <http://waldorfcz.cz/skola/casto-kladene-dotazy-k-waldorfske-pedagogice.html>

prezentuje spolužákům, učitelům, rodičům i veřejnosti. Cílem je připravit se na tvorbu dalších podobných prací na střední popřípadě vysoké škole.

2.6 Hodnocení žáka waldorfské školy

Hodnocení probíhá průběžně ve formě slovní, jen v sedmé až deváté třídě se převádí na známky, jelikož jsou vyžadovány pro přijetí studentů na střední školy. Waldorfská pedagogika usiluje u žáků o udržení zvědavosti, o probouzení a pěstování vlastního zájmu o učení, čemuž významně napomáhá právě i slovní hodnocení ve všech předmětech a po celou školní docházku. Žáci nejsou známkováni, ale v průběhu roku, v pololetí i na konci školního roku dostávají zpětnou vazbu od svých učitelů v ústní i písemné podobě.

Ve slovním hodnocení se žáci dozvědí, jak učivo zvládají a pomůže jim, aby se orientovali v tom, jaké jsou jejich silné a slabé stránky v dané oblasti. Na vyšším stupni je jim často předán test s procentuálním výsledkem či bodovým ohodnocením. Iniciativu neprovádějí žáci pod tlakem, nýbrž ze své vlastní vůle. Podporuje je v tom forma výuky, při níž se učí prožitkem, pracují na několika projektech a učí se řešit problémy. O chování a prospěchu žáků učitelé referují také na rodičovských schůzkách, které se obvykle konají jednou za měsíc a při individuálních konzultacích s rodiči.

3 Praktická část – dotazníkové šetření

V praktické části jsem vypracovala v programu Google Documents dva online dotazníky: pro učitele waldorfských škol a pro absolventy základních waldorfských škol. Výzkum byl prováděn od 8. do 15.2 2015. Bylo odesláno cca 50 dotazníků učitelům a 80 dotazníků absolventům waldorfských škol v České republice. Respondenti byli osloveni nahodile podle kontaktních možností. Převážně však byla většina dotazovaných z Českých Budějovic. Na dotazník odpovědělo celkem 20 učitelů a 36 absolventů, tudíž tento vzorek není úplně reprezentativní a odpovědi tak mohou být zkreslené. Absolventi odpovídali spíše formou volby nabízených odpovědí, ale na některé otázky odpovídali svojí odpovědí. Učitelé odpovídali pouze vlastními slovy. Dotazníky byly anonymní. Zajímalo mě, jak všichni vnímají waldorfskou pedagogiku v kontextu českého školství a vlastního života.

3.1 Dotazník pro učitele waldorfských škol

Dotazník vyplnilo 20 učitelů z waldorfských škol v ČR. Z celkového počtu to bylo 85 % žen a 15 % mužů. 45 % bylo třídních učitelů a 35 % učitelů má zkušenost s vyučováním i na klasické škole. Nyní zde budou předloženy otázky a výsledky odpovědí respondentů. Odpovědi na otázky 2 – 7 jsou řazeny podle četnosti.

1. Proč jste se rozhodl (a) učit na waldorfské škole?

Z odpovědí respondentů vyplývá, že 50 % na této škole učí, protože systém waldorfské pedagogiky považují za zdravý a přirozený ve výchově dětí. Vede člověka k morálním hodnotám a pravému lidství, k zodpovědnosti a poctivému přístupu k výuce a její přípravě. 40% odpovídajících se shodlo, že je na této práci láká celková pozitivní atmosféra mezi dětmi, učiteli a rodiči. Líbí se jim bližší spolupráce školy s rodiči a vzájemná spolupráce všech kolegů.

2. Co podle Vás přináší waldorfská škola žákovi, co si klade za cíl?

Podle 60 % respondentů je cílem waldorfské školy všestranně rozvíjet osobnost, sociální dovednosti, svobodu myšlení, tvořivost, harmonický, komplexní rozvoj žáka, rozvoj fantazie, kreativity a vůle naplnit své cíle. Umožňuje rozvoj nejen intelektu, ale i manuálních

dovedností i orientaci ve vztazích - nesrovnávání s ostatními. 30 % učitelů odpovědělo, že žák má možnost svobodného rozhodování a odpovědnost za sebe sama, tedy co se naučí a co ne, není tlak od učitelů, např. formou známek, učitelé nabízejí informace a motivují k práci. Waldorfská škola si klade za cíl vést žáka prostřednictvím zážitků a příběhů k sociálnímu citění a k chápání přírody (ekologicky), vést žáka k toleranci.

Posledních 10 % respondentů odpovědělo, že waldorfská škola vytváří velice tvůrčí prostředí, ve kterém má každý možnost vlastní realizace. Zdravé sebevědomí a sebejistý přístup ke světu patří mezi základní cíle pro život každého z dětí. Učit se beze strachu a ze zájmu o probíraná témata. Učit se schopnosti být součástí skupiny. Přípravuje žáky na život, připravuje jim podmínky pro to, aby mohli být v dospělosti svobodnými zodpovědnými bytostmi. Žák je veden k zodpovědnosti za život svůj a život druhých.

Tato škola umožňuje celostní vzdělání - nejen po stránce rozumové, ale též citové a volní. Pěstuje pozitivní vztah k celoživotnímu vzdělání. Učební plán waldorfské školy obsahuje pro každé životní období takovou náplň, která pomáhá žákům zvládnout jednotlivá vývojová stadia.

3. Myslíte si, že waldorfská škola není vhodnou školou pro každého? Popř. pro koho?

Ze 70 % odpovědí vyplývá, že není obecně vhodná pro děti, jejichž rodiče se o waldorfskou pedagogiku nezajímají, neznají ji, zpochybňují ji, nenalézají v ní smysl. Rodiče si ji musí vybrat a aktivně s ní spolupracovat. Nemusí je nikdo přesvědčovat.

Není vhodná pro extrémně jednostranně zaměřené děti (zejména výkonově).

Pokud chtějí rodiče vidět rychlé výsledky, nebo pokud neuznávají křesťanské hodnoty a duchovní věci jsou jim cizí, nebudou na této škole zřejmě spokojeni.

Je méně vhodná pro děti z rodin, které nedokážou vytvořit zdravé podmínky (nechávají dítě u počítače, nedokážou v něm podpořit vnitřní motivaci, nedávají dítěti adekvátní hranice).

Je vhodná pro děti bez výrazného handicapu. Drobnosti, jako poruchy učení, či problémy se začleněním do společnosti, špatné soustředění a další znaky tzv. ADHD, nejsou překážkou.

Není vhodná např. pro těžké smyslové vady - jako je hluchota, slepota a těžké tělesné či mentální postižení. Tyto děti potřebují velmi specifické výukové metody a přístupy.

4. Jaké má podle Vás waldorfská škola silné stránky?

50 % učitelů odpovědělo, že se waldorfská škola snaží o ucelený rozvoj žáka. Lidskost. Možnost provázet dítě delší dobu na jeho cestě, a tím ho poznat a umožnit mu poznání jeho pravé cesty. 30 % respondentů zmínilo spolupráci na úrovni učitel - žák – rodič, společná cesta k cílům. Organizování mimoškolní činnosti společně s rodiči, kteří se aktivněji zapojují. Rodiče jsou přátelštější k vyučujícím.

Kromě již výše zmíněných podobných názorů mezi silné stránky waldorfské školy také patří rytmické části epoch, prožitky skrz smysly, skrz umění. Waldorfská škola je dnes prakticky jedinou školou, která reálně (ne jen proklamativně) počítá i s duchovním rozměrem člověka a opírá se o antroposofické kořeny.

Roční slavnosti a akce. Slovní hodnocení. Menší počet žáků ve třídě - žáci mezi třídami se navzájem znají.

5. Jaké má podle Vás waldorfská škola slabé stránky?

50 % respondentů se shodlo na tom, že práce waldorfského učitele je velmi náročná na přípravu a vede občas k velké vyčerpání pedagogů. Tento systém přípravy učitelů je tak precizní, že odhalí každou slabinu učitele. Velké nasazení učitele a malé nasazení rodiče může vést k velkému vyčerpání učitele. Někdy chybí to nejpodstatnější - učitelům uniká, že waldorfská pedagogika je založena na antroposofii a práci na sobě samém.

Mezi slabé stránky také podle 20 % respondentů patří personální zajištění - nedostatek učitelů kvalifikovaných pro práci na waldorfské škole a v některých školách i vysoká fluktuace učitelů. Žák musí být někdy až příliš samostatný a zodpovědný a to pro něj může být náročné. Nedomyšlenost epochového vyučování.

Neukáznění a přílišně angažovaní rodiče. Hranice kompetencí učitelů a rodičů.

Některé děti při svobodném rozhodování, co se naučit a co si ze školy „odnést“, bez podpory rodičů, nevyužijí potenciál školy. Jsou to pak pohodlné děti, bez vlastní motivace.

Protože se waldorfská škola řadí mezi "alternativní školy", je na ní někdy pohlíženo skrz prsty. Slabou stránkou je nedostatečná informovanost české veřejnosti o waldorfské pedagogice, což vede k tomu, že veřejnost očekává, že je žákům umožněna přílišná volnost, vznikají různé fámy, pomluvy, kruhy odpůrců. Přetrvává předsudek ve společnosti, že tato škola je určena dětem, které nezvládají nebo by nezvládly klasickou základní školu. Chybí generace absolventů této školy, která by potvrdila, že je waldorfský směr správný a lze se úspěšně uplatnit v každodenním životě.

6. Jaké základní vlastnosti by měl mít učitel waldorfské školy?

Nejčastěji bylo zmíněno (60 %), že učitel waldorfské školy by měl být především nadšený a otevřený novým věcem a ochotný se neustále vzdělávat, rozvíjet se a růst. Měl by být tvořivý, empatický a svědomitý. Dále byly zmíněny vlastnosti jako: dobrosrdečnost, dovednost pozorovat a podporovat, trpělivost, schopnost spolupracovat, cílevědomost, komunikativnost, upřímnost (sám k sobě i ostatním), optimismus, inteligence, zvědavost.

Měl by se dobře orientovat ve waldorfské pedagogice a antroposofii. A měl by být silnou a zdravou osobností - jediné tak může příznivě působit na děti.

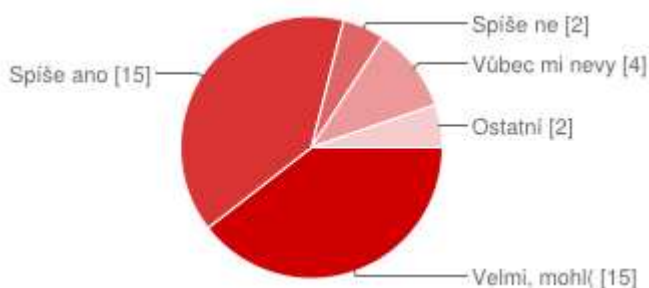
7. Kolik času doma průměrně věnujete přípravě do školy každý den?

Bylo zjištěno, že waldorfský učitel se na výuku doma průměrně připravuje 2,5 hodiny denně.

3.2 Dotazník pro absolventy waldorfských škol

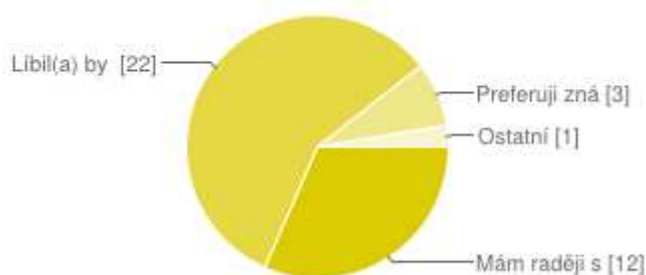
Výsledky na většinu otázek z těchto dotazníků budou zobrazeny formou grafu. Pokud na nějakou otázku odpoví více respondentů vlastní odpovědí, bude uvedena níže pod grafem. Dotazník vyplnilo 36 absolventů waldorfských škol v České republice - z toho to bylo 59 % žen a 41 % mužů.

1. Jak Vám vyhovoval systém výuky v epochách?

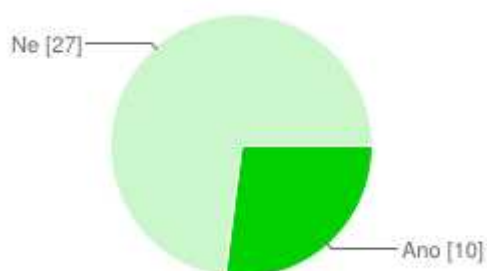
Velmi, mohl(a) jsem se více soustředit na daný předmět.	15	41 %
Spíše ano	14	38 %
Spíše ne	2	5 %
Vůbec mi nevyhovoval, více mi vyhovuje střídání hodin po 45 minutách.	4	11 %
Ostatní	2	5 %

2. Máte raději slovní hodnocení nebo preferujete známky?

Mám raději slovní hodnocení, dozvím se lépe, v čem jsem dobrá(y) a na čem musím zapracovat.	12	32 %
Líbil(a) by se mi kombinace, dozvěděl(a) bych se více, než z pouhé známky a zároveň bych měl(a) známky jako na jiných školách.	21	57 %
Preferuji známky, jsou pro mě přehlednější.	3	8 %
Ostatní	1	3 %

3. Chyběly Vám na waldorfské škole učebnice?

Důvod odpovědi NE

Vyučující měli dobře připravené programy na hodiny, proto jsme si zapisovali důležité informace do svých sešitů a vedli si přehledně a zodpovědně své zápisky jako vlastní učebnice. Díky tomu, že jsme se v probrané látce lépe orientovali a pevně si ji osvojili, jsme dostávali lepší známky. Zapisováním jsme se aktivně zapojovali do hodiny, byli jsme více soustředění, a tím, že jsme psali, jsme si více odnesli z hodin.

Vedlo nás to k tomu abychom si dokázali nejen v sešitě ale i ve všech svých věcech udržovat systém a pořádek. Každý si vytvoří svůj systém a naučí se tím učit a zpracovávat informace.

Díky absenci učebnic se nemohlo stát, že by látka byla nevysvětlená či neprobraná, jelikož učitel nemohl prostě říct: "Najděte si to v učebnici". Pedagogický vztah učitel a žák se pak oklešťuje na učebnice, a tím se vytrácí to nejdůležitější, co v pedagogice je.

Když nám něco zůstane nevysvětlené, zeptáme se nebo si to dohledáme, zdrojů informací je dnes příliš (Internet, slovník, knihy...)

Je to navíc zbytečná zátěž v batohu, protože to, co máme v našich epochových sešitech, je to, co potřebujeme.

Důvod odpovědi ANO

Na odborné předměty je lepší a přehlednější učebnice. Jsou náročné na domácí přípravu a nepříliš vhodné pro ty, kteří mají potíže se psaním (kvůli tempu, množství a třídění informací). Vede to pak k menší přehlednosti v učivu. Moc psaní poznámek se zdá být ztrátou času.

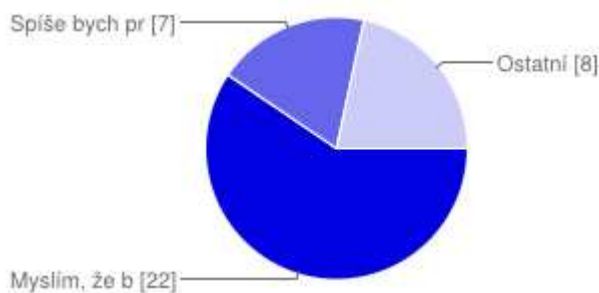
Na prvním stupni není úplně dobré vůbec učebnice nepoužívat. Učebnice jsou přehledné pro rodiče, aby věděli, podle jakých metod a co se mají s dítětem učit. S učebnicemi má žák možnost zjistit, jak je na tom s porovnáním se žáky klasických škol.

4. Čeho chce podle Vás waldorfská škola dosáhnout ve vztahu k žákovi? Co si klade za cíl, k čemu děti vede?¹⁴

Podporuje individuální všestranný rozvoj osobnosti a vyhýbá se předčasné specializaci a jednostrannosti	19	51 %
Poskytuje dítěti dostatek volného prostoru pro rozvoj, protože ho nepřetěžuje	12	32 %
Stejněměrně rozvíjí rozum, cit a vůli a v procesu učení zapojuje všechny smysly	20	54 %
Žák se ve škole učí i hrou	21	57 %
Dává mu možnost sebevyjádření	17	46 %
Učí ho ke spolupráci	22	59 %
Připravuje ho na střední školu	9	24 %
Připravuje ho do života	19	51 %
Ostatní	3	8 %

¹⁴ Respondenti měli volbu zvolit více možností.

5. Kdybyste měli možnost učinit rozhodnutí, zda jít na waldorfskou školu s tím, jak to vnímáte dnes jako absolventi, jak byste se rozhodli?

Myslím, že bych se nerozhodl(a) jinak, waldorfská škola mi poskytla to, co bych jinde neměl(a)	22	59 %
Spíše bych preferoval(a) klasickou školu, nemyslím si, že by mě waldorfská škola tolik obohatila	7	19 %
Ostatní	8	22 %

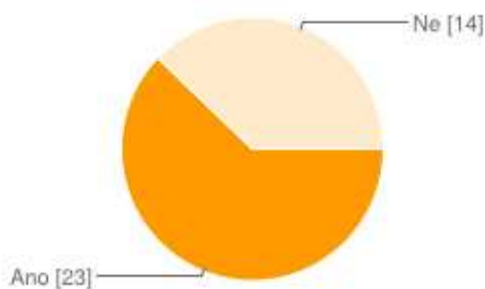
Mezi ostatní odpovědi patří:

V něčem je lepší waldorfská škola oproti klasické, v něčem naopak horší. Na waldorfské škole jsou určité předměty dobře vedeny, ale např. v matematice mě vůbec nepřipravila.

Nemohu odpovědět, prostě jsem chodil na waldorfskou školu a nelituji toho - ale kdybych chodil jinam, tak věřím, že bych taky nelitoval.

Ze všech hrozných možností je waldorfská škola tou nejlepší z nich.

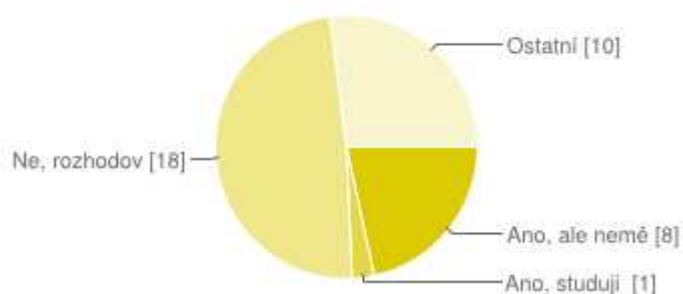
6. Chtěli byste dát jednou svoje dítě na waldorfskou školu?

7. Na škole s jakým zaměřením nyní studujete?

Na střední zdravotnické škole	0	0 %
Na waldorfské střední škole	1	3 %
Na střední škole zaměřené na práci s PC	1	3 %
Na střední pedagogické škole	1	3 %
Na střední stavební škole	1	3 %
Na střední ekonomické škole	1	3 %
Na střední umělecké škole	6	16 %
Na gymnáziu se všeobecným zaměřením	12	32 %
Ostatní ¹⁵	14	38 %

8. Když jste se rozhodoval(a) o tom, kam jít na střední školu, zajímal(a) jste se o pokračování na waldorfské škole - waldorfském lyceu?

Ano, ale neměla jsem možnost studovat waldorfské lyceum	8	22 %
Ano, studuji na waldorfském lyceu	1	3 %
Ne, rozhodoval jsem se pouze o jiných středních školách	18	49 %
Ostatní	10	27 %

Mezi ostatní odpovědi patří:

Ano, ale rozhodla jsem se pro školu s jazykovým zaměřením.

Ano, ale nechtělo se mi opouštět kvůli tomu město.

Ano, ale na waldorfské lyceum jsem se nedostala. (2 osoby)

Ano, ale neabsolvuji ho. (2 osoby)

¹⁵Na střední škole cestovního ruchu (2 osoby), na fakultě stavební (1 osoba), na lékařské fakultě (1 osoba), na pedagogické škole (1 osoba), absolvent práv (1 osoba), VŠ (2 osoby), Pražská konzervatoř (1 osoba), učiliště (1 osoba), pracující (4 osoby).

Ano studoval jsem na waldorfském lyceu.

Praktická waldorfská škola byla pro mne poslední možností, zákony mi neumožňují dál chodit do školy.

Skončil jsem studium po 9. třídě a šel hned pracovat, do práce jsem se těšil jako malý kluk.

Učiliště. (2 osoby)

9. Co jste postrádal(a) ve waldorfské škole?¹⁶

Waldorfská škola dítě nedokáže připravit na přístup, který ho čeká později na střední škole, tedy na „krutou realitu“ (pokud nejde na lyceum, samozřejmě). Najednou po devíti letech, kdy považuje za normální waldorfský přístup, se setká se systémem úplně jiným, to člověka rozhodí.

Žákům občas chybí více si vážit si ochoty pedagogů.

Tím, že se braly se ohledy na slabší žáky, vedlo to ke zpomalování výuky.

Chyběla jim volnější pravidla ohledně používání mobilů a jiné techniky.

Více podrobná terminologie v matematice a větší propojení s praxí.

Učební materiál pro klasické školy, někdy šla učební látky velmi pomalu, a tak vznikaly oproti žákům klasické školy velké mezery v probraném učivu.

Větší důslednost a vedení samostatných prací.

Učení studentů technikám učení, které jsou důležité na vyšších stupních vzdělávání.

Více výjezdů do zahraničí.

Menší nároky na žáky s dlouhodobou absencí a s následným doplňováním oproti ostatním žákům.

Známky, učebnice a dospělejší přístup k žákovi.

10. Co nyní postrádáte na Vaší škole, co jste na waldorfské škole měl (a)?¹⁷

Pocit pravého přátelství, kvalitní vztahy i s učiteli, kteří jsou občas velmi neféroví.

Individuální přístup ke každému člověku, hledání jeho silných stránek.

Prostor pro kreativitu- divadlo, vyrábění z keramiky, dřeva, kovu.

Epochy a slovní ohodnocení.

Práce v kolektivu (místo toho se klade důraz na soutěživost)

Volnost rozvoje.

Zapojování rodin do školy.

¹⁶Řazeno podle četnosti, některé odpovědi byly příliš subjektivní, odkazovaly na jednotlivé školy, proto zde nejsou zmíněny.

¹⁷Řazeno podle četnosti.

4 Kritika waldorfského školství – rozhovor

Jako každá alternativa má i waldorfská pedagogika mnoho kritiků, setkávám se s mnoha mýty a předsudky. Samozřejmě, žádný pedagogický směr nemůže být ideální, ale rodič by měl mít dostatek informací a svobodu ve volbě vzdělávací cesty pro svoje dítě.

Z webových stránek Sisyfos – skeptiků jsem vybrala několik nejčastějších kritických otázek. Požádala jsem svoji maminku, která sedmým rokem pracuje ve waldorfské škole a o waldorfskou pedagogiku se zajímá již 23 let, aby mi na otázky odpověděla ze svých zkušeností a vědomostí. Říká ale, že má-li někdo otázky či pochybnosti, nejlepší je přijít se podívat přímo do výuky a promluvit si s dětmi, učiteli i rodiči. Napsat se toho dá mnoho a kritizovat se dá lehce. Každá kritika by ale měla být podložena osobním poznáním a fakty. Samozřejmě nic na světě není ideální. Vše má svoje přívržence i kritiky.

1. Waldorfská škola klade na děti všeobecně menší nároky než škola tradiční. Vyhovuje především dětem méně nadaným, méně ctižádostivým, které jsou proto ve waldorfské škole spokojeny.

Waldorfská škola musí splnit tzv. Rámcový vzdělávací program, stejně jako všechny ostatní základní školy, nároky tedy musí být odpovídající. Výuka se liší např. v posloupnosti učiva v jejím způsobu. Ráda říkám, že je to škola pro všechny děti, ale ne pro všechny rodiče. Děti jsou ve všech školách podobné. Do waldorfských škol ale přivedou děti pouze ti rodiče, kteří si je na základě informací vědomě vyberou, vidí v tomto alternativním směru smysl a akceptují jeho specifika.

2. Rodiče posílají své děti do waldorfských škol, aniž by znali jejich podstatu, Steinerovu antroposofii.

Vybrat pro svoje dítě školu je velmi zodpovědný úkol a rodiče by si měli dát při výběru záležet a získat maximum informací. Naše škola pořádá před zápisem do 1. třídy několik informačních schůzek, dny otevřené výuky, rozhovory s rodiči atd., aby se rodiče dozvěděli vše potřebné a měli se možnost ptát. Na základě toho by měli důvěřovat učitelům školy, že dělají svoji práci poctivě a jak nejlépe umí. Antroposofie je pramenem waldorfské pedagogiky, je to nauka o člověku, kterou se učitelé při svém studiu zabývají. Pokud rodiče tento pramen zajímá, měli by mít samozřejmě možnost se s ním ve škole blíže seznámit.

3. Povinností školy je pěstovat i stránku racionální a připravit děti na praktický život, nemůže se zabývat jen stránkou spiritualistickou.

Waldorfská škola si za svůj hlavní cíl klade především připravenost pro spokojený zodpovědný život zdravého jedince a všestranný harmonický rozvoj dítěte po všech stránkách, který odpovídá jeho vývojovým fázím. Rozhodně se nejedná pouze o stránku duchovní.

4. Žáci mají autoritě svého třídního učitele bezpodmínečně věřit a vzhlížet k němu s úctou, musí se vytvořit postoj oddanosti.

Třídní učitel provází třídu zpravidla celou školní docházkou. Od 1. třídy se buduje tzv. přirozená autorita, učitelé se snaží o rovnocenný vztah bez represivních výchovných prostředků a vedou děti ke vzájemné úctě a toleranci. Jejich úkolem je děti zodpovědně a citlivě vést a respektovat jejich potřeby a přirozenost.

5. Společnost se mění a s tím i nároky na obsah a způsob vzdělávání. Waldorfská pedagogika je neměnná, je svaté, co řekl Steiner.

Waldorfská pedagogika byla velmi pokroková už při svém zrodu, má svoje základní principy, ale neustále se vyvíjí, jde s dobou, reaguje na potřeby a místní podmínky. Každý učitel do ní dá kus své osobnosti a musí se snažit, aby byla stále živá, aby věděl proč, co a jak dělá, jinak by se stala dogmatem a to by bylo špatně jako v každé jiné oblasti života.

6. Ve waldorfské škole neexistují učebnice, děti si vše zapisují do svých sešitů, ale to brání mnohým aktivním dětem v tom, aby si látku vykládanou ve škole zopakovaly a znalosti rozšířily.

Děti mají v epochových sešitech vše podstatné, dostávají také domácí či individuální úkoly dle svých potřeb. K opakování mají dostatek příležitostí ve škole i doma.

7. Nepoužívají se filmy, video, děti se nevodí do muzeí. Takový způsob výuky je nepochybně v dnešní době anachronizmem.

Všechny zmiňované výukové prostředky se používají i ve waldorfské pedagogice. Učitelé pečlivě zvažují, co a kdy vhodně do výuky zařadit, aby to bylo užitečné a odpovídající věku dítěte.¹⁸

¹⁸Srov. Antroposofie a waldorfské školství. [online] [10. 12. 2014]. Dostupné z: <http://www.sysifos.cz/index.php?id=vypis&sec=1165077007>

5 Vývoj waldorfské školy v Českých Budějovicích

Celým názvem: Základní škola waldorfská a mateřská škola České Budějovice o. p. s.

Na počátku roku 2000 se začala v Českých Budějovicích scházet skupina lidí sympatizujících s waldorfskou pedagogikou s cílem založit waldorfskou školu. Byli to hlavně rodiče, kteří pro svoje děti hledali alternativní cestu vzdělávání, ale i učitelé hledající novou cestu. Skupina se postupně rozrůstala a získávala další zájemce. Od druhé poloviny roku 2001 se iniciativa již scházela pravidelně jedenkrát za měsíc. Mimo tyto schůzky, které směřovaly k naplnění cíle, pořádala též akce pro rodiče a děti a odborné přednášky pro širokou veřejnost o waldorfském školství a nejen o něm.

V prosinci 2001 bylo založeno občanské sdružení W collegium, které sdružuje zájemce o waldorfskou pedagogiku z řad rodičů, pedagogů i širší veřejnosti z Českých Budějovic a okolí. Hlavním důvodem vzniku občanského sdružení byla potřeba právní subjektivity pro založení waldorfské mateřské školy a základní školy a jejich podpora. Občanské sdružení má snahu maximálně podpořit šíření myšlenek waldorfské pedagogiky a jejich aplikace do běžného života, podpořit vzdělávání pedagogů, ale i rodičů a poskytovat veřejnosti informace o waldorfské pedagogice formou pořádání přednášek, seminářů a kurzů a další osvětové činnosti.

Ve spolupráci s městem České Budějovice byly v září 2004 otevřeny dvě třídy mateřské školy při MŠ Nerudova, pracující na principu waldorfské pedagogiky. Občanské sdružení se zasadilo o jejich vznik a po dobu jejich existence (do doby založení vlastní školky) aktivně podporovalo jejich činnost.

Dalším krokem bylo zajištění návaznosti výchovy a vzdělávání na shodných principech waldorfské pedagogiky, které bylo realizováno otevřením 1. třídy při Základní škole v Hluboké nad Vltavou dne 4. 9. 2006.

V roce 2007 byla založena Základní škola waldorfská České Budějovice o. p. s. jako obecně prospěšná společnost (dále jen o. p. s.). Zakladatelů bylo celkem dvanáct, jedenáct soukromých osob (rodičů a učitelů) a jeden zástupce právnické osoby - občanského sdružení W collegium.

Po mnohaletém náročném úsilí se tak ve spolupráci s mnoha rodiči, učiteli, občanským sdružením a dalšími institucemi podařilo otevřít vlastní školu. Základní škola waldorfská České Budějovice o.p.s. svůj provoz slavnostně zahájila dne 1. 9. 2008. Je tak první

alternativní základní školou v Českých Budějovicích a navazuje na činnost waldorfských tříd v Hluboké nad Vltavou (hlubocké waldorfské třídy přešly pod českobudějovickou waldorfskou školu). Stala se první soukromou waldorfskou školou zřízenou formou neziskové organizace – obecně prospěšné společnosti v České republice.

Dalším milníkem bylo otevření waldorfské mateřské školy dne 3. 9. 2009 v budově bývalé mateřské školky na Rudolfově. Vznikla tak Základní škola waldorfská a mateřská škola České Budějovice o. p. s. (dále jen ZŠW MŠ ČB o. p. s.).

Zřízením a úspěšným provozováním dnes již plně organizované základní školy s devíti třídami a mateřské školy se občanskému sdružení W collegium dlouhodobě a kontinuálně daří plnit cíle, které si při svém založení vytýčilo.

Již při zakládání školy bylo všem jasné, že jde o zcela novou formu waldorfské školy v České republice. Jde o propojení tří různých skutečností:

- waldorfské školy (zakladatelský impuls)
- školy zařazené v rejstříku škol
- neziskové organizace obecně prospěšné společnosti.

Každá skutečnost má jiná východiska a plynou z ní jiné důsledky a tvoří jiné samosprávné orgány a funkce:

- **waldorfská škola** se řídí waldorfským vzdělávacím programem a má svoje specifika v organizaci a řízení. Orgány a funkce např.:
 - kolegium
 - interní kolegium
 - kruh rodičů
 - kruh vedení
- **škola v rejstříku škol** musí splňovat náležitosti dle Zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). Orgány a funkce např.:
 - ředitel školy
 - pedagogická rada
 - školská rada

- **obecně prospěšná společnost** se řídí Zákonem č. 248/1995 Sb. o obecně prospěšných společnostech. Orgány a funkce např.:
 - zakladatelé
 - správní rada
 - dozorčí rada
 - ředitel

V současné době má základní škola v devíti třídách přibližně 180 žáků a v mateřské škole ve dvou třídách 30 dětí.¹⁹

¹⁹Čerpáno z archivu waldorfské školy v Českých Budějovicích.

Závěr

Obecným cílem této seminární práce bylo z dostupných zdrojů získat potřebné informace k hlubšímu pochopení waldorfské pedagogiky. První kapitola je řazena chronologicky – od vzniku první waldorfské školy, přes vývoj ve světě a v České republice až po současnou situaci. Jsou zde shrnuty hlavní myšlenky zakladatelů a stručná biografie Rudolfa Steinera. Druhá kapitola je věnována základním principům waldorfské pedagogiky a odlišnostem v pojetí výuky ve waldorfských a běžných školách.

Dalším cílem práce bylo zjistit, na základě zpracování vyplněných dotazníků, jak učitelé vnímají svou roli v našem vzdělávacím systému, zdali pocítují rozdíl v náročnosti přípravy na výuku a v přístupu k žákům. Dotazovaní absolventi měli z retrospektivního pohledu ohodnotit přínos studia na waldorfské škole. Vzhledem k tomu, že mezi dostupnými zdroji o waldorfské pedagogice, byla většina propagačního charakteru, bylo snahou podrobit tuto formu výuky i kritice. V poslední části seminární práce je popsáno založení a fungování waldorfské školy v Českých Budějovicích.

Výsledky dotazníkového řízení byly velmi zajímavé. Mnoho dotázaných se k daným otázkám vyjádřilo i podrobněji. Z celkového počtu 20 respondentů dotazníkového šetření z řad učitelů bylo zjištěno, že systém waldorfské pedagogiky považují za velmi zdravý a prospěšný dítěti. Ucelená a efektivní forma výuky rozvíjí kreativitu žáka, cílevědomost, samostatnost při plnění úkolů a osobnostní růst v harmonicky nastaveném prostředí. Absolventů odpovědělo celkem 36. Se systémem výuky v epochách bylo velmi spokojeno 41 % a 38 % spíše vyhovoval. Nadpoloviční většina (57 %) se shodla, že nejlepší formou hodnocení ve waldorfské škole by byla kombinace slovního hodnocení a známek, dalších 32 % dává přednost slovnímu hodnocení. Téměř 3/4 respondentů ve waldorfské škole učebnice nechybí. Zbylé 1/4 respondentů učebnice chyběly, a to z důvodu větších nároků na domácí přípravu a znevýhodnění pro ty, kteří mají potíže se psaním (kvůli tempu, množství a třídění informací). 59 % absolventů odpovědělo, že v případě, že by se mohli rozhodnout, zda jít na základní školu waldorfskou ještě jednou, učinili by tak, ale dalších 41 % dotázaných absolventů by spíše přemýšlelo o jiných možnostech. 62 % odpovídajících se shodlo na tom, že by dali své děti do waldorfské školy, zbylých 38 % by hledalo možnosti jinde. K otázce, zdali zvažovali pokračování svého studia na waldorfské střední škole, se 42 % vyjádřilo kladně, ale 58 % tuto možnost nezvažovalo. Na gymnázium s všeobecným zaměřením studuje

32 % z dotázaných, 16 % studuje na střední umělecké škole, dále bylo zastoupeno mnoho škol s jiným zaměřením. Někteří absolventi vyjádřili nespokojenost s tím, že waldorfská škola dítě nedokáže připravit na přístup, který ho čeká později na střední škole, tedy na „krutou realitu“. Studenti ale nyní na jiných školách postrádají individuální přístup ke každému člověku, hledání jeho silných stránek, kvalitní vztahy se spolužáky a učiteli, prostor pro kreativitu, práce v kolektivu, zapojování rodin do škol.

Kritika waldorfské pedagogiky byla provedena ve formě rozhovoru s paní Mgr. Milenou Vlčkovou, která je již 8. rokem ředitelkou waldorfské školy základní a mateřské v Českých Budějovicích.

Díky této seminární práci jsem měla možnost waldorfskou pedagogiku poznat v širších souvislostech a dozvědět se mnoho nových informací. Zjistila jsem, že tato vzdělávací cesta rozhodně není pro všechny, ale pro společnost je dobré, když je nabídka forem vzdělávání pestrá.

Seznam použitých zdrojů

Literární zdroje

KRANICH E. M., *Waldorfské školy*, Semily: Opherus, 2000. ISBN 80-902647-2-7

LINDENBERG CH., *Rudolf Steiner*, Semily: Opherus, 1998. ISBN 80-902647-0-0

RICHTER, T., *Vzdělávací plán pro 1. až 12. ročník waldorfské školy*. Praha: 2013. ISBN 978-80-905222-5-1.

WIENERT, M. Článek v časopisu *Člověk a výchova*, VIII. roč., č. 2004/3,4.

Elektronické zdroje

Antroposofie a waldorfské školství. [online] [10. 12. 2014]. Dostupné z:

<http://www.sysifos.cz/index.php?id=vypis&sec=1165077007/>

Často kladené dotazy k waldorfské pedagogice. [online] [4. 1. 2015]. Dostupné z:

<http://waldorfcz.cz/skola/casto-kladene-dotazy-k-waldorfske-pedagogice.html/>

Waldorfská pedagogika. [online] [10. 12. 2014]. Dostupné z:

<http://www.waldorfjinonice.cz/o-skole/waldorfska-pedagogika/>